

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET
Juridiska institutionen

Ansvarsförsäkring och datakonsulter

Martin Suserud

Tillämpade studier, 20 p., VT 2005
Programmet för juris kandidatexamen
Handledare: Filip Bladini

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
1.3 AVGRÄNSNINGAR	6
1.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	6
1.5 DISPOSITION	7
DEL I TEORIBILDNING	8
2 DATAKONSULT	8
2.1 EN INTRODUKTION	8
3 ORSAKER TILL HAVERERADE IT-PROJEKT	10
4 VAD ÄR MÖJLIGT ATT FÖRSÄKRA SIG MOT?	11
5 RÅDGIVNINGSANSVAR KONTRA FELANSVAR	12
6 KONTRAKTSANSVAR	12
7 IT-AVTAL	13
7.1 INLEDNING	13
7.2 SYSTEMLEVERANSAVTAL OCH PROJEKTAVTAL	14
7.2.1 Avtal 90	14
7.3 UTVECKLINGSAVTAL	15
7.3.1 ABDAKA -93	15
8 FÖRSÄKRINGSPLIKT I IT-AVTAL	15
9 SAMMANFATTNING	16
10 SKADESTÅNDETS FUNKTIONER	17
11 FÖRSÄKRINGAR – SÄRSKILT OM ANSVARFÖRSÄKRINGEN	17
11.1 INLEDNING	17
11.2 ANSVARFÖRSÄKRINGENS OMFATTNING	17
11.3 KONSULTANSVAR	18
12 ANSVARFÖRSÄKRINGENS UTVECKLING I SVERIGE	18
12.1 INLEDNING	18
12.2 HISTORIK	19
13 MORALKLAUSULEN	20
13.1 TILLÄMPNING	21
14 KOMMERSIELLA RISKER OCH ANSVARFÖRSÄKRINGEN	22
14.1 YRKESMÄSSIGHET	22
14.2 DRIFTRISK	23
15 INVÄNDNINGAR MOT ANSVARFÖRSÄKRING	24
16 DISKUSSION	25
17 TOLKNING AV FÖRSÄKRINGSVILLKOR	26
17.1 ORDALYDELSEN	27
17.2 ANDRA TOLKNINGSMETODER	27
17.3 OKLARHETSREGELN	28
18 SKADETYPER – SÄRSKILT REN FÖRMÖGENHETSSKADA	29

18.1	INLEDNING.....	29
18.2	PERSONSKADA.....	30
18.3	SAKSKADA.....	30
18.4	REN FÖRMÖGENHETSSKADA.....	30
18.5	GRÄNSDRAGNINGEN SAKSKADA – REN FÖRMÖGENHETSSKADA.....	31
18.6	REN FÖRMÖGENHETSSKADA VID VISST KONTRAKTUELLT SAMBAND OCH VILSELEDANDE.....	32
18.7	SPÄRREGLN.....	33
19	”IT-SKADOR”.....	34
19.1	DISKUSSION.....	35
20	NÅGOT OM DOMSTOLSPRAXIS I USA VID DEFEXT MJUKVARA OCH FÖRLUST AV DATA.....	35
21	FÖRSÄKRINGSBOLAGET CHUBB.....	37
21.1	INLEDNING.....	37
21.2	RISKINVENTERING.....	37
21.3	FÖRSÄKRINGSVILLKOREN.....	40
21.3.1	<i>Undantag</i>	42
21.4	SAMMANFATTNING.....	43
22	FÖRSÄKRINGSBOLAGET TRYGG-HANSA.....	44
22.1	RISKINVENTERING.....	44
22.2	FÖRSÄKRINGSVILLKOREN.....	44
22.3	ALLMÄNNA VILLKOR I FÖRSÄKRING FÖR DATAKONSULT.....	46
22.4	SAMMANFATTNING.....	48
DEL II PRAKTISK INBLICK.....		49
23	PANTBURKSMASKINEN.....	49
23.1	SAKOMSTÄNDIGHETER.....	49
23.2	SKADELIDANDE.....	49
23.3	SKADAN.....	50
23.4	SKADEREGLERINGEN.....	50
23.5	UTGÅNGEN.....	50
24	ETT TYPISKT SKADEFALL HOS CHUBB.....	50
24.1	FRÅN UPPGÅNG TILL FALL.....	50
24.2	SKADEREGLERINGEN.....	51
25	YTTERLIGARE EXEMPEL.....	51
26	SKADA 1 TRYGG-HANSA.....	54
26.1	INLEDNING.....	54
26.2	FELPROGRAMMERING AV ISDN-ROUTER.....	54
27	SKADA 2 TRYGG-HANSA.....	56
27.1	FÖRLORAD DATA OCH UTEBLIVEN BACKUP.....	56
28	UPPMÄRKSAMMADE IT-SKADOR I PRESSEN.....	58
28.1	INTENTIA.....	58
28.2	TIETO ENATOR.....	58
29	TENDENSER PÅ FÖRSÄKRINGSOMRÅDET.....	59
30	AVSLUTANDE KOMMENTARER OCH SLUTSATSER.....	60
31	KÄLLOR OCH LITTERATUR.....	63

Förkortningar

ADB	Automatisk databehandling
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
CRM	Customer Relationship Management
E&O	Error & Omissions (Chubb)
EPR	Enterprise Resource Planning
FAL	Lag (1927:77) om försäkringsavtal
HD	Högsta domstolen
IT	Informationsteknik
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv I
SCM	Supply Chain Management
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SkVN	Skadeförsäkringens Villkorsnämnd (upphörde 2001-01-01)
TR	Tingsrätt

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I dagens samhälle utgör kunskapsföretagen en majoritet av alla världens bolag och där de enskildas kunskap om ett specifikt område är den största produktionsfaktorn. Under 1990-talet har den kunskapsintensiva industrin ökat markant och idag står den för drygt 50 % av den svenska industrins totala förädlingsvärde. Detta har också inneburit att antalet aktörer inom branschen mångfaldigats men ändå är branschen i svenska ögon oorganiserad. Avsaknaden av specifika lagbestämmelser som reglerar leverans av IT-lösningar har inneburit att branschen själva har tagit fram standardavtal. Av de avtal som slöts i början av 90-talet är bara ett fåtal s.k. agreed documents där både representanter för leverantörer och beställare varit med och utarbetat avtalsinnehållet.

Företagsförsäkringens villkor är oftast en stor ansamling klausuler med ett tungt språk och systematik. Av många uppfattas villkoren som svårtillgängliga och ägnas ofta inte den grad av uppmärksamhet som skulle vara skäligt. När parterna äntligen rott iland det stora IT-projektet har försäkringsfrågan kommit i skymundan av det kommersiella avtalet. Har man reflekterat över försäkringsfrågan är det dock inte alla gånger som försäkringen speglar de risker som avtalet innebär. En lösning som anammats i vissa standardavtal på IT-området är en försäkringsplikt som skall täcka ett eventuellt skadeståndskrav i anledning av kontraktsbrott.

Kärnan i problemet kan mestadels lokaliseras till det faktum att de som skriver kontraktet har liten kunskap om försäkringsrätten och att de som erbjuder en försäkringslösning inte är inlästa på den kontraktuella delen: en grogrund till osämja och oklarheter parterna sinsemellan. Det faktum att databranschen erbjuder en mångfald av olika lösningar, allt från färdiga paket till minutiöst skraddarsydd installationer, där datakonsulten endast utgör en del av en helhetslösning gör att flertalet gränsdragningsproblem och variationer uppkommer.

Att upphäva ett avtal är oftast en lösning men att lägga ner ett projekt med flera hundra arbetstimmar bakom blir kostsamt både för leverantören och för beställaren, en moment-22 situation har uppkommit. Det är svårt att finna några siffror på omfattningen och kostnaden för IT-relaterade fel i Sverige. En grupp av konsulter placerade i USA har funnit att 40 % av IT-projekten avbryts i förtid och ytterligare 33 % är starkt ifrågasatta. Den totala kostnaden av dessa misslyckanden uppgår för amerikanska företag och myndigheter till 145 miljarder dollar (1160 miljarder kronor).¹ Självfallet kan man inte sätta detta i proportion till de svenska förhållandena men som jag nedan kommer att beröra, har flertalet stora svenska IT-projekt resulterat i skadeståndskrav i mångmiljonklassen.

I dagens moderna samhälle finns programmerade mikrochip i de flesta elektroniska produkter och installations- eller programmeringsfel kan få ödesdigra och svåröverskådliga konsekvenser. Bagagesorteringsmaskinen på flygplatsen kan löpa amok, ett företags försäljning går ner därför att deras Internetbaserade ordersystem inte fungerar, bokningssystemet på ett hotell kraschar inför en storhelg eller att ett sjukhus reservkraftverk inte startar vid ett elavbrott; exemplen är många.

¹ Risk Management magazine, July 2002 issue, s. 12 f.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att ur ett problematiserande perspektiv belysa den försäkringslösning som datakonsulter kan teckna. Detta innebär att i viss mån redogöra för samspelet mellan försäkring och avtal. Fokuset ligger på försäkringsrättens område där definitionen av skadetyper och tolkning av försäkringsvillkor utgör grunden för förståelse av de problem som kan uppkomma vid en skadereglering. Även en klassificering av skador, där kopplingen mellan skadeståndsrätt och försäkringsrätt är stark, uppmärksammas. En frågeställning som jag behandlar är den om gränsdragningen mellan sakskada och ren förmögenhetsskada som är särskilt intressant vid skador som uppkommer på information och data.

De områden som jag skall behandla är ansvarsförsäkringens bakgrund, tolkningen av försäkringsvillkor, den riskbedömning av försäkringstagaren som försäkringsbolaget utför samt utredningen vid inträffad skada för att kunna få en helhetsbild av fenomenet. Både praxis och doktrin är begränsat på området IT-försäkring dit datakonsultförsäkringen torde hänföras. Genom att analysera den juridiska regleringen på området vill jag skapa en förståelse för försäkringarnas betydelse i en datakonsultsverksamhet, uppmärksamma vanliga risker samt ge en inblick i skaderegleringsprocessen.

1.3 Avgränsningar

Att ingående analysera hela sambandet mellan avtal och försäkring låter sig inte göras under den begränsade tid som uppsatsen är tänkt att skrivas under. Jag har därför valt att fokusera på försäkringsdelen. För att få någon förståelse för den komplexitet som avtal om datalösningar innebär, innehåller uppsatsen olika exempel på avtalstyper och konstruktioner som en datakonsult kan komma i kontakt med i sin yrkesutövning. Vidare så behandlas inte köplagens bestämmelser om felansvar och skadestånd.

Som uppsatsens titel antyder kommer endast datakonsulternas situation att avhandlas och då endast i ett avtalsförhållande näringsidkare sinsemellan (företagsförsäkring).

I mitt urval av försäkringsvillkor har särskilt de villkor som är speciella för datakonsulter kommenterats. Villkor som reglerar immaterialrättsliga skador (intrång) behandlas inte i denna uppsats.

1.4 Tillvägagångssätt

Den inledande delen av uppsatsen kommer att genomföras på ett traditionellt, rättsdogmatiskt vis. Jag kommer således att med hjälp av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin redogöra för dessa rättsområden och på så sätt beskriva gällande rätt. Material som behandlar IT-försäkringar är i stort sett obefintligt och artiklar som gränsar till området är ofta av en översiktlig art. Boken ”Praktisk IT-rätt” har varit en bra utgångspunkt för en förståelse av de problem som kan uppkomma när IT används i kommersiella förhållanden; dessvärre behandlas IT-försäkringar överhuvudtaget inte.

Angränsande frågor har inte behandlats så ingående i doktrinen och det mesta av doktrinen är skriven under 80- och 90-talet. Detta innebär att material har fått inhämtats från ett flertal

olika källor och där intervjuer och personliga besök hos försäkringsbolag varit en viktig källa. Uppsatsens empiriska del är begränsad till att behandla Trygg-Hansas ansvarsförsäkring för rörelse samt ansvarsförsäkring för datakonsult och försäkringsbolaget Chubbs Electronic Products and Services Errors or Omissions Insurance. Orsaken till att dessa två försäkringsbolag ingår i uppsatsen är att de visat ett stort engagemang och intresse av att dela med sig av sina expertkunskaper.

Under uppsatsskrivandet har jag kommit i kontakt med ett flertal praktiker i branschen och jag vill först tacka Klas Jonsson på Trygg-Hansa i Göteborg som försåg mig med försäkringsvillkoren i uppsatsens initiala skede. Dessutom vill tacka Lars Håkansson och underwriter Gunnar Höglund på Trygg-Hansa som redogjorde för försäkringens bakgrund och vilka faktorer som spelar in vid premiesättningen. Ett stort tack till skadeför Robert Lundström som gjorde det möjligt för mig att åka till Stockholm och diskutera datakonsultförsäkringen med Trygg-Hansas expert på området, nämligen skadereglerare Lena Darin. Av Lena fick jag en grundlig genomgång av villkor och skador och jag vill tacka för ett trevligt bemötande.

Min första kontakt med försäkringsbolaget Chubb fick jag genom skaderegleringsföretaget Crawford i Göteborg där jag träffade Martin Bondesson som gav mig en inblick i ett skadeärende där Chubb var försäkringsgivare. Kontakten med Crawford ledde till ett besök på Chubbs stockholmskontor där jag träffade avdelningschef Magnus Flyrin och skadereglerare Elisabeth Kvarns. Ett stort tack till er båda för den ingående presentationen, den efterföljande diskussionen och det omfattande material som jag fick med mig hem till Göteborg.

1.5 Disposition

I det första kapitlet behandlas allmänt vad som förknippas med en ”datakonsult”; arbetsuppgifternas art och yrkets framväxt (Kap 2). I kapitel tre beskrivs de problem som allmänt sett är förknippade med IT-projekt där två olika röster gör sig hörda om orsaker därtill (Kap 3) De efterföljande kapitlen (Kap 4-6) skall ses som en introduktion till de kommande avsnitten. I kapitlen behandlas det försäkringsbara intressets stöd i lag, två för datakonsulten typiska uppdragstyper samt kontraktsansvarets uppkomst.

I nästa del av uppsatsen följer en redogörelse för IT-avtalens särprägel och om innebörden av en försäkringsplikt i ett standardavtal (Kap 7-8). Uppsatsen grund ligger i ansvarsförsäkringen och i kapitlen 11-15 diskuteras försäkringsformen ingående; historia, omfattning, kommersiella risker och invändningar mot försäkringen behandlas. Kapitel 17 ägnas åt tolkningen av försäkringsvillkor och i kapitel 18 beskrivs olika skadetyper. Nästa kapitel handlar om IT-skador (Kap 19) och i kapitel 20 görs en resumé av den praxis som på senare år vuxit fram i USA vid fel i mjukvara och förlust av data.

Kapitel 21 och 22 behandlar försäkringsbolagen Chubb och Trygg-Hansa. Denna del är en redogörelse för deras försäkringsvillkor för datakonsulter och om den riskinventering som görs av den presumtive försäkringstagaren. Nästa del av uppsatsen som jag har valt att kalla ”Del II Praktiska inblickar”, innehåller fiktiva och verkliga skadefall där datakonsulter av olika orsaker tagit sin ansvarsförsäkring i anspråk (Kap 24-28). Kapitel 29 handlar om misslyckade IT-projekt som uppmärksammats i pressen. Uppsatsen avslutas med ett kort avsnitt om försäkringen i framtiden (Kap 30) samt kapitel 31 med kommentarer och slutsatser.

Del I Teoribildning

2 Datakonsult

2.1 En introduktion

IT-branschen har vuxit explosionsartat de senaste 30 åren och ser man till antalet anställda inom ”Datakonsult och dataservice” har sysselsättningen i Sverige mellan åren 1973-1999 ökat från 4226 till 67 418 anställda.² Under år 2003 fanns det 75 819 förvärvsarbetande ”Dataspecialister” i Sverige.³ Enligt Nationalencyklopedin betyder ordet ”data” ”representation av fakta, begrepp eller instruktioner i form lämpad för överföring, tolkning eller bearbetning av människor eller maskiner” och med ”konsult”, ”teknisk eller annan specialist som anlitas av företag, organisationer eller privatpersoner för råd eller tidsbegränsade uppdrag.” Ordet datakonsult i sig är mycket mångfacetterat och säger föga något om en datakonsults arbetsuppgifter. Det finns ingen legaldefinition av vad en datakonsult är, till skillnad från andra rådgivarkretsar såsom advokater, revisorer m.fl. och dessutom finns det ingen särreglering för denna typ av yrkeskategori.

Representativa arbetsuppgifter för en datakonsult är rådgivning och utformning av programvara. I många fall skraddarsyr konsulten programvara som sedan överlåtes till beställaren, antingen som en del- eller totallösning av ett system; avtalet kan liknas vid ett tillverkningsavtal. Detta innebär dock en generalisering och en förenkling då man med uttrycket tillverkningsavtal associerar till en typ av legotillverkning när det i själva verket rör sig om komplexa arbetsuppgifter med en stor grad av problemlösning. Datakonsulten utför allt från planering, utförande, godkännande till underhåll. I doktrinen finns exempel på att termen entreprenadavtal är lämpligare men förväxling med byggbranschens terminologi i bl.a. AB 92 är tänkbar.⁴ Vidare kan datakonsulten utveckla och underhålla befintliga system hos beställaren i form av arbete på annans sak. Men även försäljning av lös egendom såsom färdig mjukvara och hårdvara är vanligt.

Flertalet datakonsulter arbetar i projektform där kraven på samarbete och kommunikation är av yttersta vikt för projektets framskridande och fullständighet. Vid större projekt kan flera s.k. team arbeta med olika delar av en systemlösning. Ett bra samarbete är självfallet önskvärt inom alla branscher och inom datakonsultbranschen har på senare tid ett konkret problem uppmärksamats. Problemet består i att test och kvalitetsteam å ena sidan och analytiker och utvecklingsteam å andra sidan ofta arbetar utan kontakt sinsemellan vilket kan resultera i organisationsproblem som exempelvis vad som skall prioriteras i relation till projektets fortgående. Om samarbetet är bristfälligt riskerar man att testningen av systemet går ut på att testa om systemet fungerar så som det är byggt och inte så som det är tänkt att fungera enskilt eller i beställarens miljö. Dessutom riskerar man att fel som upptäcks under testningen ej

² Sysselsättning i IT-branschen i Sverige (utom handel). Nationalencyklopedin, http://80-www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=493738, 2005-09-18.

³ SCB

⁴ Sandgren, Kunskapsföretaget i ett rättsligt perspektiv, s. 324.

kommuniceras på ett bra sätt till utvecklingsteamet vilket innebär att felet kvarstår helt- eller delvis när den färdiga produkten levereras till beställaren.⁵

När de första datasystemen såg dagens ljus utfördes mycket av arbetet på forskningsnivå och detta medförde att det sällan uppstod rättsliga problem. Detta berodde i många fall på att bägge parter visste lika mycket (eller lite) om tekniken och således hade samma förväntningar på produktens kvalitet. Om problem uppstod var dessa ofta kopplade till avtalets ingående och uppfyllelse. När sedan tekniken efterhand mognade och marknaden utvecklades samt att leverantörerna av datasystem mångfaldigades, uppstod problem då kunderna kunde göra ett aktivt val mellan olika lösningar. Problemet bestod i juridiska konflikter om leverantörens plikt att upplysa och vägleda kunden när han, utan teknisk expertis, skulle välja ett komplext tekniskt system. Denna accelererande utveckling ledde från leverantörernas sida till införandet av ansvarsfrihetsklausuler och benämningen datakonsult började att användas. Samtidigt började även intresseorganisationer på dataområdet att ta fram standardkontrakt för att underlätta vid upprättandet av avtal.

Under 1990-talet pekade praxis på att användandet av ansvarsfrihetsklausuler minskade eftersom teknologin medförde mera driftssäkra system och kvalitet var nu en stor konkurrensfördel. Idag är ansvarsfrihetsklausuler ett viktigt instrument att begränsa en parts ansvar. Dock fanns det varken i skandinavisk eller amerikansk rätt en väldefinierad norm på vad som är god och förnuftig ADB-användning, utveckling och bruk. Ett skäl till denna avsaknad var sektorns snabba utveckling och teknologins generella användning.⁶

Driftssäkerheten är en viktig aspekt i datasystem men den är svår att bedöma och detta leder till att även riskbedömningen vid tecknande av försäkring blir vansklig. Utvecklingen mot certifierade system där en oberoende part ställer upp krav och riktlinjer som systemet skall uppfylla, kan bidra till bättre möjligheter att bedöma riskerna och i längden medföra billigare försäkringar.⁷ De försäkringslösningar som är potentiella när det gäller datasystem är bl.a. produktansvarsförsäkring. Den innehåller dock viktiga begränsningar som att den endast omfattar person- och sakskada. Vidare omfattas ej skada på själva produkten eller krav på ej uppfyllda prestationer i avtalet. Enligt skadeståndsrättslig praxis så omfattas ej skador som drabbar tredje man, s.k. tredjemansskador. Exempelvis omfattas inte en försening hos leverantören som innebär en senare sakskada hos kunden (t.ex. ett förstört varulager).⁸ Dessa begränsningar var länge ett hinder för en tillfredsställande täckning av skador som orsakas av fristående konsulter, serviceföretag eller leverantörens konsultverksamhet. År 1991 presenterade Kungliga Brand i Danmark en försäkringstyp som i viss mån omfattande skador som tidigare var undantagna. Ren förmögenhetsskada som försäkringstagaren orsakar kontraktspart vid fel eller försummelse vid utförandet var numera en skada som täcktes av försäkringen. Problem uppstår i fall när höga värden ställs mot låg sannolikhet för skada och låga värden ställs mot hög sannolikhet att skada ska inträffa. En annan sida av den praxis som vuxit fram med produktansvarsförsäkringen är klassificeringen av utvecklings- och system skador. Det hänger samman med en pågående produkts placering i innovationscykeln och fel accepteras i högre grad desto mer utvecklad en produkt anses vara.⁹ I Sverige finns det

⁵ Telelogic. Telelogic förbättrar integrationen mellan Telelogic och Mercurys produkter. News Release 4 okt. 2004, <http://www.telelogic.com>. (Not. Telelogic är en internationell datakonsult som årligen omsätter miljarder kronor)

⁶ Bryde Andersen. Lærebog i edb-ret, s. 50-54.

⁷ Bryde Andersen. Lærebog i edb-ret, s. 315.

⁸ Bryde Andersen. Lærebog i edb-ret, s. 319.

⁹ Bryde Andersen. Lærebog i edb-ret, s. 416.

numera ansvarsförsäkringar som direkt är anpassade till datakonsulter och de ska vidare behandlas i denna uppsats.

3 Orsaker till havererade IT-projekt

Att upphandla ett IT-system innebär både stora kostnader i pengar och i tid. Om det av någon anledning skulle misslyckas kan stora delar av en verksamhet påverkas med kostnader och i värsta fall ”badwill” och skadeståndskrav i kölvattnet. I en debattartikel i Dagens Industri liknar advokat Karin Grauers IT-projekten som den moderna tidens hästhandel.¹⁰ Hon tar upp exemplet med stora företag och myndigheter som alla har den gemensamma nämnaren att de har misslyckade IT-projekt bakom sig som man valt att hålla tyst om, samt att man valt att inte stämma leverantören i domstol eller skiljeförfarande. Det är framför allt övertro på tekniken och en urusel hantering av IT-inköpet som ligger beställaren till last. Leverantörerna har för sin del en ovilja/oförmåga att ge beställaren realistiska förväntningar på produkterna och ger kalla handen när något går fel. Hon menar också att leverantörerna anlitar jurister som får i uppgift att utarbeta standardavtal ”för att inte, från ett juridiskt perspektiv, behöva ge kunderna det som kunderna tror att de ska få”. Allt det som beställaren får utstå beror i grunden på bristande avtal och Grauers förespråkar ett samarbete även på beställarsidan med ett system för att analysera och dokumentera orsakerna till att affären havererat och att man ”förlorat” i det rättsliga efterspelet.

I en replik till ovanstående artikel säger VD: n för ett IT-bolag att man bör hålla advokaterna borta så länge som möjligt från upphandlingen och det är först vid själva avtalsskrivandet som de bör få en roll i upphandlingen. Han tillägger att en IT-upphandling i första hand handlar om teknik och inte juridik.¹¹ IT-företagen lyfter fram den inbyggda målkonflikt som finns i fråga om IT-upphandlingar hos beställaren. Inköparna önskar ett lågt pris medan användarna vill ha en hög funktionalitet. Man menar också på att IT-branschen är en sådan konkurrensutsatt marknad att de företag som ägnar sig åt sådant som kan jämföras med hästhandel inte har något utrymme att spela på. Slutligen framhäver de IT-företagens standardavtal som är väl genomarbetade då de har granskats av både branschorganisationer som företräder leverantörer och beställare; standardavtal som sparar tid och pengar åt både beställare och leverantörer och som också är frekvent använt vid upphandlingar.¹²

Smitt m.fl. har i Databranschens standardavtal räknat upp huvudorsakerna till att IT-projekt havererar.¹³ Boken är skriven i början på 1990-talet men orsakerna torde ha viss aktualitet även idag, trots att branschen har mognat och förmodligen lärt sig av sina misstag.

- Bristande kravspecifikation.
- Datakonsulten har bristande kunskap om beställarens problemområde och verksamhet.
- Bristande samband mellan hård- och mjukvara och tillkommande utrustning och program.
- Ej realistiska tidsplaner och har underskattat arbetsinsatsen.
- Ändringar, tilläggs- och underhandsuppgörelser som tillkommer successivt under arbetets gång.

¹⁰ Dagens Industri, 2003-05-14. Debatt: It-kunder i alla läger – förenen eder!

¹¹ Dagens Industri, 2003-05-24. Debatt: Bättre it-upphandlingar sänker advokatkostnaderna.

¹² Dagens Industri, 2003-05-24. Debatt: It-branschen lever inte på att lura sina kunder.

¹³ Smitt m.fl. Databranschens standardavtal, s. 164.

- Brister i styrning och övervakning av projektet.
- Brister i kontroll av delresultat och leveransprov.
- Överdriven uppfattning om betydelsen av parternas kontrakt och muntliga tilläggs- och underhandsuppgörelser.

4 Vad är möjligt att försäkra sig mot?

Begreppet ”intresse” har i försäkringsrätten haft en stor betydelse för om försäkringen skall vara giltig eller ej. Detta har framför allt varit tydligt i den angloamerikanska rätten där det exempelvis vid livförsäkring på annans liv var av betydelse för försäkringens giltighet att den som tecknade försäkringen hade en nära relation till det försäkrade subjektet.¹⁴ I den nordiska rätten har dock begreppet framför allt anammats vad gäller skadeförsäkringar och man behöver då ej särskilja frågorna om intresse finns och om förlust har uppstått. Det skall noteras att det är möjligt att teckna försäkring för att täcka annans förlust. Det krävs heller inget uppdrag från den vars intresse försäkras.¹⁵ Den nuvarande bestämmelsen om försäkringsbart intresse finns i 35 § FAL och lyder:

”Till föremål för skadeförsäkring må göras varje lagligt intresse, som kan uppskattas i penningar. Försäkringen må avse försäkringstagarens eller tredje mans intresse.”

Lagstiftaren har här definierat att föremålet för skadeförsäkringen är ett intresse där försäkringen anknyter till en relation till det försäkrade. Detta innebär också att om den åsyftade relationen skadas, en förlust har uppkommit. Men för att kunna utröna exakt vilka specifika intressen som avses krävs att man i varje sammanhang gör klart för sig vad just detta intresse syftar på. I förarbetena till FAL talar man om olika poster i en persons förlust samt olika personers förluster. För att åskådliggöra själva resonemanget kan en kombinerad företagsförsäkring fungera som ett exempel. Försäkringstagaren kan där försäkra sitt företag mot egendomsskador, driftsavbrott, hyresförlust samt skadeståndsskyldighet (ansvarsförsäkring). Dessa olika försäkringslösningar skall således täcka de olika förlustposter som försäkringstagaren kan drabbas av samt att ex. en hyresgäst i en av företagarens fastigheter själv kan teckna en hemförsäkring.

Bestämmelsen i 35 § FAL är starkt ihopkopplad med ”berikandeförbudet” i 39 § 1 st. FAL:

”Ej vare försäkringsgivaren pliktig att såsom ersättning för inträffad skada utgiva större belopp än som erfordras för förlustens täckande, ändå att överenskommet försäkringsbelopp är större.”

I propositionen till Ny försäkringsavtalslag har man valt att ta bort bestämmelserna om ”berikandeförbudet”.¹⁶ Dock kommer en bestämmelse motsvarande den om att endast lagliga intressen skall kunna försäkras att finnas med i den nya lagen.

När skadorna är alltför svåra eller för dyra att kalkylera rör man sig i det försäkringsbara områdets gränsområden. Även skador som är alltför lätta att beräkna på förhand och där ovissmomentet saknas kan räknas till denna kategori. Man vill i möjligaste mån undvika

¹⁴ Hellner. Försäkringsrätt, s. 212 ff.

¹⁵ Karnov. Kommentarer till SkL, not 152.

¹⁶ Prop. 2003/04:150, s 190 ff.

skador som är förutsebara eller småningom uppträdande och till denna grupp hör åtskilliga skador som räknas som ren förmögenhetsskada.¹⁷

5 Rådgivningsansvar kontra felansvar

Det finns ingen enhetlig, juridisk, definition av begreppet råd vilket innebär att det kan röra sig om allt från personliga rekommendationer till professionell rådgivning.¹⁸ När det gäller rådgivning i juridiska och ekonomiska angelägenheter finns rådgivningsansvaret reglerat genom lag.¹⁹ Enligt förarbetena till lagen så ”omfattar begreppet rådgivningsverksamhet inte bara råd i den meningen att ett visst handlingsätt rekommenderas utan också konkreta åtgärder för att omsätta ett råd i praktiken”.²⁰ Dessutom skall ren rådgivningsverksamhet kunna avgränsas från annan typ av konsultverksamhet. Vidare kan den rådgivande verksamheten utgöra ett mindre moment i själva tjänsten och huvudprestationen utgörs av exempelvis en fysisk leverans. Det kan då bli aktuellt med ett felansvar för själva produkten eller ett produktansvar. Det mest belysta exemplet av rådgivningsansvar är när någon blir oaktsamt vilseledd av informationen vilket leder till en ren förmögenhetsskada.²¹

Man kan urskilja två typer av uppdrag som en datakonsult utför där den immateriella resursen i form av information dominerar.²² Rådgivningsuppdraget innebär att datakonsulten assisterar kunden med sin sakkunskap varvid kunden betalar för utförd tjänst. Uppdraget kan t.ex. bestå i att man analyserar kundens verksamhet och organisation eller granskar offertsvår från andra leverantörer. Den andra typen av uppdrag är resultatuppdrag. Uppdraget kan liknas vid ett entreprenadavtal där konsulten skall redovisa ett mätbart resultat. Det kan röra sig om allt från att göra små ändringar i ett befintligt system till att utveckla ett helt nytt system hos kunden. Datakonsulten har här ett ansvar såsom generalentreprenör och samordnar och fördelar arbetet med inblandade underleverantörer. Detta innebär också att han är ensam ansvarig gentemot kunden. Den största skillnaden mellan dessa två uppdrag är att ett gott försök, men som av olika skäl har lett till ett misslyckande, anses som avtalsenlig prestation i ett rådgivningsuppdrag. Detta gäller inte för ett resultatuppdrag. För att göra en datakonsult ansvarig för ett rådgivningsuppdrag måste det visas att han varit vårdslös och att vårdslösheten orsakat ett fel i kundens system (adekvat kausalitet).

6 Kontraktsansvar

Betydelsen av en gränsdragning mellan kontraktsregler och utomobligatoriska regler är framför allt att den yttre relationen mellan parterna blir mera tydlig när man talar om ett kontraktsansvar. Man brukar anse att skadeståndsreglerna i ett kontraktsförhållande är hårdare än vad de är när ett kontraktsförhållande ej föreligger.²³ I kontraktsförhållanden är skadeståndsrätten dispositiv och parterna kan då modifiera skadeståndsreglerna genom ingångna avtal. Detta innebär att försäkringstagaren har det lättare att uppskatta skaderisken och ett visst antal definierade kontraktstyper blir aktuella att belysas. Detta underlättar

¹⁷ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 163 f.

¹⁸ Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 509.

¹⁹ Lag (1985:354) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall

²⁰ NJA 1995 s. 505.

²¹ Kleineman. Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, SvJT 1998, s. 186.

²² Brinnen. AVTAL 90 – Nytt standardavtal på ADB-marknaden, s.21.

²³ Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 129.

betänkligt för försäkringsgivaren som kan förutse vilken typ av ansvar som är det mest förekommande, och sålunda skraddarsy en lämplig försäkringslösning.²⁴ En regel som man då kan ta fasta på är att om det finns en möjlighet att beräkna skaderisken på de i verksamheten normalt upprättade avtalen är det i många fall möjligt att försäkringstagaren åläggs ett kontraktsansvar oavsett avtalets närmare innehåll. Försäkringstagaren kan när det rör sig om ingångna kontrakt utöka ansvarsriskens storlek genom att helt enkelt sluta ett avtal med villkor som medför högre ersättningsskyldighet än vad som är normalt för den försäkrade verksamhetens art, kontraktstyp eller dylikt. Risken finns att försäkringstagaren lättvindigt tar sådana utökade risker när han har en ansvarsförsäkring att nyttja. Att utanför försäkringsgivarens kontroll ingå dylika överenskommelser kan mycket väl strida mot grundläggande försäkringsrättsliga principer och mot exempelvis reglerna om fareökning.

7 IT-avtal

7.1 Inledning

Ett IT-avtal är ett avtal om informationsteknikens produkter och tjänster. Det som särskiljer ett IT-avtal från andra avtal är bl.a. att man rör sig inom dels det juridiska området och dels inom det tekniska området. Detta innebär att det krävs en stor kunskap om det tekniska området som skall regleras i avtalet samtidigt som den bransch där datakonsulter verkar i är föränderlig. Vidare så är själva avtalsobjektet ”information” där datorprogram, databaser, teknisk know-how och tjänster har en framträdande roll och maskinvaran en mindre roll. Dessutom ska själva produkten som regleras i avtalet framställas i ett senare skede vilket gör det svårt att sätta upp tydliga mål liksom att beräkna den risk som projektet utgör, exempelvis den tid som krävs för arbetets slutförande. Slutligen skall poängteras att avtal om datalösningar ofta innebär ett långtgående beroendeförhållande mellan kund och leverantör då leverantörens kunskaper om det beställda systemet är nödvändiga även efter en enligt avtalet lämnad garantiperiod. Men även kunden har långtgående skyldigheter utöver att betala för systemet. Han kan exempelvis vara förpliktigad att tillhandahålla testdata, göra tester och ge detaljerade krav på efterfrågade funktioner.²⁵

I Sverige är bruket av standardavtal inom IT-branschen utbrett. I branschens barndom var det uteslutande de stora leverantörerna som ensidigt utformade de mest betydelsefulla avtalen. Men allt eftersom kundernas kompetens ökade, hårdare konkurrens och en fördelaktigare affärsmässig position kan man i dagläget i stort sett se ett balanserat maktförhållande i branschen.²⁶ Standardavtalet kan vara ensidigt utformat av en av parterna, utformat av en branschorganisation eller av företrädare från båda sidor gemensamt. En form av standardavtal är de s.k. agreed documents och p.g.a. dess vida spridning kan de anses utgöra branschpraxis²⁷ och vad gäller tolkning och utfyllnad jämföras de i de flesta aspekter med ”vanliga” standardavtal. IT-avtal kan innehålla ett flertal olika moment såsom köp, tjänst och nyttjanderätt. De utgör en typ av rättslig hybrid där varje moment är så nära sammankopplade att man vid en tolkning måste göra en helhetsbedömning. Vid tolkningen blir det också

²⁴ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 575.

²⁵ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 265 f.

²⁶ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 279.

²⁷ Framför allt Avtal 90.

nödvändigt, p.g.a. avsaknaden av en specifik rättslig reglering av IT-avtalen, att analogisera samt att tillämpa allmänna rättsgrundsatser.²⁸

7.2 Systemleveransavtal och projektavtal

Ett systemleveransavtal omfattar leverans av hårdvara, programvara och tillhörande tjänster såsom anpassning av ett standardprogram. Typiskt sett innebär ett systemleveransavtal att de olika delarna i systemet integreras och i många fall anpassas till en befintlig plattform. Det som utmärker ett systemleveransavtal är att leverantören har ett helhetsansvar för de olika delarna som ingår, exempelvis hårdvara, programvara samt tjänster. Kontentan är att alla delar skall fungera enligt kravspecifikationen, både var för sig och tillsammans. Ett systemleveransavtal är avsett att tillämpas på en traditionell leverantör kontra kundrelation där man har tydliga beskrivningar av parternas åtaganden. På senare tid har det alltmera blivit vanligt att systemleveransavtal blir projektorienterade vilket menas att avtalet inte i detalj eller slutgiltigt reglerar parternas roller och skyldigheter.²⁹ I dessa fall har parterna upprättat en gemensam projektorganisation som har till uppgift att i detalj planera funktioner, tekniska lösningar samt projektets tidsplan.

7.2.1 Avtal 90

Det vanligaste standardavtalet för systemleveranser är Avtal 90 och det är framtaget av IT-företagen, Dataföreningen samt SILF (Sveriges inköps- och logistikförbund). Grunden för leverantörens felansvar är den avtalade specifikationen. Varje avvikelse från avtalad specifikation utgör fel enligt Avtal 90 och en konsekvens är att datakonsulten blir skadeståndsskyldig.³⁰ I Avtal 90 representeras denna specifikation av kravspecifikationen, de av parterna särskilt överenskomna krav på leveransen.³¹ Det finns två grundläggande metoder för utformning av kravspecifikationen, funktionella krav och egenskapskrav (teknisk lösning). En kravspecifikation kan se ut som följande:³²

- Det ingångna avtalets syfte.
- Funktionella krav: en beskrivning av de funktioner och uppgifter som systemet skall lösa.
- Förutsättningar för leverans: hur skall leveranser uppfylla ovanstående krav, ex. vilka produkter skall leveransen fungera med.
- Kapacitet: särskilda krav på systemet för indata och utdata, ex. svarstider.
- Tillgänglighet: systemets pålitlighet och driftsäkerhet.
- Kompatibilitet: krav på att kunna kombinera maskin- och mjukvara med andra system, framtida utbyggnad.
- Dokumentation: hur systemet skall användas.
- Driftmiljö: leverantörens krav på lokal, driftstemperatur m.m.
- Övriga förpliktelser: underhåll och utbildning.

²⁸ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 270.

²⁹ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 291.

³⁰ Avtal 90, p 12.1-12.12.

³¹ Avtal 90, p. 1a.

³² Smitt m.fl. Databranschens standardavtal, s. 41 f.

För att ge läsaren en översikt kommer här en sammanfattning av de begränsningar i skadeståndsansvaret som Avtal 90 stipulerar:³³

- Ej personskador.
- Endast saksador hos kunden och hans kund (max 35 basbelopp per skadetillfälle).
- Ej indirekta förluster.
- Ej förlust av data.
- Vid andra än ovanstående kontraktsbrott, begränsning till 15 % av kontraktssumman.
- Begränsningarna gäller ej vid uppsåt eller grov vårdslöshet (allmänna skadeståndsrättsliga regler) samt vid immaterialrättsliga fel.

7.3 Utvecklingsavtal

Det som kännetecknar ett utvecklingsavtal är att leverantören får i uppdrag att utföra ett arbete som skall resultera i en viss produkt som i olika grad är anpassad till kundens verksamhet.³⁴ Datakonsulten skall således utföra en tjänst t.ex. ett rådgivningsuppdrag hur ett system skall byggas upp. Arbetet skall resultera i en produkt (resultatuppdrag) där kunden köper i avtalet specificerade funktioner där det avgörande momentet är att resultatet skall uppfylla de avtalade kraven (kravspecifikationen).

7.3.1 ABDAKA -93

Avtalet om allmänna bestämmelser för konsultuppdrag är ett agreed document som förhandlades fram mellan företrädare från både leverantörer och beställare. Avtalet är avsett att tillämpas på de flesta slag av uppdrag som utförs av en datakonsult, allt från rådgivning till utveckling och leverans av mjukvara.

8 Försäkringsplikt i IT-avtal

”Om ej annat avtalats skall konsulten under ansvarstiden ha gällande ansvarsförsäkring, omfattande utökat skydd med ren förmögenhetsskada vid konsultverksamhet, till betryggande belopp som säkerhet för fullgörande av skadeståndsskyldighet enligt gällande rätt och dessa allmänna bestämmelser. Konsulten skall på begäran av beställaren tillstålla denne försäkringsbrev eller annat bevis om att försäkringen gäller under ansvarstiden”.³⁵

Syftet med att föra in ett villkor av ovanstående slag är att man vill åstadkomma en risktäckning.³⁶ Villkoret om att leverantören (datakonsulten) skall ha en ansvarsförsäkring som omfattar ren förmögenhetsskada är att man vill uppmana motparten att gardera sig mot de eventuella konsekvenser som kan uppkomma om skador eller förluster inträffar vid fullgörandet av avtalet. Det finns dock en risk att klausulen i leveransavtalet inte är entydiga

³³ Smitt m.fl. Databranschens standardavtal, s. 97 f.

³⁴ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 332-345.

³⁵ Allmänna bestämmelser för konsultuppdrag: ABDAKA-93. 25 § p. 2.

³⁶ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 313 f.

vilket oavkortat leder till en valmöjlighet för leverantören av de på marknaden tillgängliga försäkringarna. För att utesluta detta osäkerhetsmoment kan man till leveransavtalet bifoga en förteckning över den minimiomfattning som skall gälla för ansvarsförsäkringen. Uttrycket ”ansvarstiden” bör tolkas som avseende uppdragstiden inklusive garantitiden. Vid löpande räkning bör omfattningen vara tio år efter uppdragets avslutande.³⁷ Enligt Hellner innebär ett åtagande att teckna en försäkring ett strikt ansvar. När det gäller ansvarsförsäkringen blir situationen sådan att den part som varit försumlig får ersätta det skadestånd som skulle ha utgått om en ansvarsförsäkring fanns; han betraktas som självförsäkrare.³⁸

I vissa standardavtal som avser byggbranschen finns villkoret att säljaren är skyldig att ta försäkringen i anspråk vid en skada. Enligt Ullman ligger det i sakens natur att avtalet implicerar att försäkringen skall utnyttjas vid en skada och en part som har tecknat den föreskrivna försäkringen begår ett kontraktsbrott om han inte utnyttjar den.³⁹

9 Sammanfattning

Det arbete som datakonsulten skall utföra specificeras vanligtvis i en specifikation som kan utformas likt kravspecifikationen i Avtal 90. Den är således det dokument som utgör avtalets prestation och en avvikelse från kravspecifikationen utgör ett fel enligt ex. Avtal 90. Det torde vara vanligt med någon slags förteckning över det arbete som datakonsulten skall utföra även om ett standardavtal såsom Avtal 90 inte används. En sådan arbetsbeskrivning utgör då en del av avtalet och kan ligga till grund för skadestånd vid ett kontraktsbrott. I många fall kan ett IT-projekt te sig komplext och svåröverskådligt vilket ökar kraven på en detaljerad och av båda parterna utarbetad kravspecifikation. Att så inte är fallet är en av orsakerna till havererade IT-projekt. Datakonsultens ansvarsgrund kan delas upp i dels rådgivningsansvar och dels felansvar. Det är i mångt och mycket vanskligt att dela upp datakonsultens prestation till att tillhöra något av dessa typer av ansvar. Framför allt är detta tydligt när den immateriella resursen uteslutande består av information. Uppsatsen behandlar skadestånd i inomobligatoriska förhållanden där man av hävd anser att skadeståndsreglerna är strängare än utanför kontraktensreglerna. Skadeståndslagen är således dispositiv och tillämpas bara om avtalet inte ger vägledning till hur ansvaret skall regleras. Här måste risken för att försäkringstagaren gör utfästelser som sträcker sig längre än vad man normalt sett förknippar med verksamheten beaktas. Tack vare bruket av standardavtal i Sverige har man kunnat utkristallisera en branschpraxis på hur avtalen skall utformas. Detta har samtidigt underlättat för försäkringsgivarna som kan matcha sina försäkringslösningar i ljuset av de risker som försäkringstagarna utsätter sig för; ett samspel mellan avtal och försäkring. I denna del måste jag lyfta fram tekniken att förskriva om en försäkringsplikt. En sådan plikt är ett utmärkt redskap att säkra risktäckningen mellan parterna. Dock skall man i första hand eftersträva ett utvecklat samarbete mellan å sidan leverantörerna och beställarna och å ena sidan försäkringsgivarna för att utveckla ändamålsenliga försäkringsprodukter. Men som Ullman pekar på är ett tydligt och väl anpassat villkor om försäkringsplikt i avtalet med tillhörande beskrivning av den lägsta nivå av skydd som försäkringen skall omfatta, en god bit på vägen i samspelet mellan avtal och försäkring.

³⁷ Smitt m.fl. Databranschens standardavtal, s. 207.

³⁸ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 337.

³⁹ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 317, not 10.

10 Skadeståndets funktioner

Innan nästa avsnitt om ansvarsförsäkring är det på sin plats att kortfattat säga något om skadeståndets preventiva funktion. Preventionsresonemanget spelar en avgörande roll för flertalet försäkringsvillkor och försäkringsbolagens strävan att förebygga skadefall i ljuset av ståndpunkten att risken inte skall vara större än premien, är i linje med denna uppfattning. Resonemanget är således i samhällets och försäkringskollektivets intresse.⁴⁰ Frågan är då om existensen av en ansvarsförsäkring medför att försäkringstagarna blir mindre aktsamma? Argument mot denna uppfattning har framförts i doktrinen där argument som att skadeståndshotet ändå föreligger och andra preventiva faktorer som företagets goodwill neutraliserar en eventuell slapphet som en ansvarsförsäkring kan tänkas föra med sig. Försäkringsgivaren har för sin del även möjligheter att höja premien, göra undantag och i sista hand säga upp försäkringen.⁴¹

11 Försäkringar – särskilt om ansvarsförsäkringen

11.1 Inledning

Ett försäkringsavtal ingås mellan försäkringsgivaren (försäkringsbolag) och försäkringstagaren och dess syfte är att vid en händelse som omfattas av försäkringen (försäkringsfall), försäkringsgivaren skall ersätta den skada som har uppkommit (helt eller delvis). Försäkringstagaren å sin sida skall betala en premie för försäkringen samt begränsa skadan i den mån det är möjligt. En försäkring skall således täcka en risk som kan aktualiseras och som innebär någon typ av förlust för försäkringstagaren. Försäkringsgivaren har följaktligen ett ansvar vid ett förverkligande av denna risk.⁴²

11.2 Ansvarsförsäkringens omfattning

Huvudregeln är att ansvarsförsäkringen omfattar alla person- och sakskador inom den försäkrade verksamheten, inom det geografiska område som försäkringen skall täcka samt att skadan kan hänföras till en tidpunkt då försäkringen var i kraft. Dessutom ska den skadeståndsrättsliga grunden omfattas av försäkringen. Om dessa kriterier ligger för handen åtar sig försäkringsgivaren att administrera skaderegleringen⁴³ och om skadan täcks av försäkringen, betala ut skadeersättning. För att premierna skall kunna beräknas finns det ett flertal undantag i försäkringen. Ett skäl till dessa undantags existens är att skadan täcks av andra speciella försäkringar eller att försäkringsgivaren tillhandahåller särskilda tillägg för en viss typ av skada. Med omtanke om försäkringskollektivet är detta nödvändigt eftersom försäkringar bygger på principen att skadorna skall pulvreras på ett stort antal försäkringstagare. Vidare innehåller undantagskatalogen skador som försäkringsgivaren under inga som helst omständigheter är villig att försäkra. Här rör det sig om sådant handlande som inte har ansetts böra skyddas genom försäkring. Undantagen beror på vilken risk

⁴⁰ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 13.

⁴¹ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 155. Särskilt not 373.

⁴² Bengtsson. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 13 f.

⁴³ Enligt Magnus Flyrin på Chubb är försäkringsbolagets åtagande, dvs. att utreda, försvara, föra talan och betala (samtliga moment gäller normalt "utöver självrisk"), något av det viktigast i en ansvarsförsäkring.

försäkringsbolaget är beredd att ta i relation till vilken premie försäkringstagaren vill betala. Det är mot denna bakgrund hela försäkringsavtalet skall ses och de s.k. undantagen skall inte ses som inskränkningar utan som en precisering till själva försäkringsavtalet.⁴⁴

11.3 Konsultansvar

När det rör sig om en rörelse med ren rådgivande verksamhet krävs det att ansvarsförsäkringen täcker alla tre typer av skador som kan uppkomma, dvs. person-, sak- och ren förmögenhetsskada. Det vanligaste är dock att försäkringen för rådgivande verksamhet består av två olika försäkringar: en för sak- och personskada som utesluter ren förmögenhetsskada samt en försäkring (konsultansvar) som endast ersätter ren förmögenhetsskada.⁴⁵ De vanligast förekommande undantagen i ansvarsförsäkringen är de skador som uppkommer till följd av fel eller brister i utredningar, beskrivningar, beräkningar samt råd eller anvisningar som lämnats i yrkesmässigt rådgivande verksamhet. Det var främst inom de företag som var verksamma inom byggbranschen som försäkringarna fick sitt intåg. Eftersom branschen reglerades hårt av allmänna bestämmelser framtagna av branschens egna organisationer och att det fanns krav på en ansvarsförsäkring som täckte ett eventuellt skadestånd under byggtiden, tvingades försäkringsgivarna att utveckla en sådan försäkring. Konsultansvarsförsäkringens villkor stod i relation till de allmänna bestämmelser om konsultuppdrag (ABK 87) vilket på detta sätt medförde att konsulten fick ett försäkringsskydd som var väl anpassat till de risker han var exponerad för.⁴⁶

12 Ansvarsförsäkringens utveckling i Sverige

12.1 Inledning

Den korrekta benämningen på försäkringstypen var vid dess tillkomst ansvarighetsförsäkring där ansvarsförsäkring ofta användes som förkortning.⁴⁷ Försäkringsformen kom senare att helt enkelt kallas för ansvarsförsäkring. En ansvarsförsäkring täcker försäkringstagarens skadeståndsskyldighet och det var vid skador som kunde uppkomma inom sjöfarten som denna typ av försäkring såg dagens ljus. Det var först under 1800-talet som denna typ av försäkringslösning även blev tillämplig vid försäkring av andra privata och offentliga objekt. Det initiala syftet med försäkringen är att den skall vara till den skadeståndsskyldiges fördel men samtidigt trygga den skadelidandes möjligheter att få ersättning; således har försäkringen både en reparativ funktion som en pulvriserande effekt. Risker att drabbas av ett skadeståndsansvar är ett incitament för utsatta försäkringstagare att teckna en ansvarsförsäkring. Genom att ansvarsförsäkringen är en rättspolitisk förutsättning för att man skall kunna åläggas ett skadeståndsansvar går således denna uppfattning hand i hand med de presumtiva skadevällarnas i stort sett obligatoriska krav⁴⁸ på en ansvarsförsäkring.⁴⁹

⁴⁴ Faleborn, s. 9.

⁴⁵ Magnus Flyrin, Chubb.

⁴⁶ Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 214 f.

⁴⁷ Faleborn. s.1.

⁴⁸ Enligt standardavtalet ABDAKA-93 skall konsulten ha en för arbetets utförande giltig ansvarsförsäkring som omfattar ren förmögenhetsskada.

⁴⁹ Hellner & Johansson. Skadeståndsrätt, s. 184.

Vid ansvarsförsäkringens införande i Sverige diskuterades försäkringstypen utifrån olika aspekter. Ett motstånd fanns eftersom försäkringen innebar att en ämbetsman kunde försäkra sig mot den ersättningsskyldighet han kunde vålla genom slarv eller oskicklighet i sitt arbete. Det hävdades att denna typ av försäkring var ogiltig eftersom den stred mot sedligheten (*L'ordre publique*) och kunde få negativa konsekvenser i form av avtrubbad ansvarskänsla, leda till bristande uppmärksamhet och försiktighet.⁵⁰ I anslutning till detta argument kan tilläggas att självrisken är försäkringsbolagens "metod" att "återställa" den försäkrades aktsamhet och professionalism vid yrkesutövning, samt att förmå försäkringstagare att "have some skin in the game".⁵¹ Det som talade för denna typ av försäkring var att ett orosmoment för skadeståndsskyldighet i verksamheten lättades och man behövde ej längre oroa sig för all typ av risk som kunde uppkomma i en verksamhet. Ett argument som har än större kraft är att den skadelidande får en garanti för att den skadeståndsskyldige verkligen har något att betala med. Detta senare argument har också lett till att exempelvis trafikförsäkringen gjorts obligatorisk.

12.2 Historik

De svenska försäkringsbolagen införde en försäkring med benämningen ansvarsförsäkring under 1910-talet och man hade uteslutande använt sig av begrepp från den tyska motsvarigheten.⁵² Försäkringen omfattade den försäkrades skadeståndsskyldighet enligt svensk lag men villkoren begränsade ansvaret till att bara gälla skada som orsakats tredje man genom vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse. Ett annat viktigt undantag var att endast skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund var försäkrad, kontraktsbrott omfattades således ej. Under denna tidsepok kunde man tydligt se en skiljelinje mellan kontraktsansvar och ansvar på utomobligatorisk grund och orsaken till detta synsätt låg i svårigheterna att förena skadeståndsrättsliga och försäkringsmässiga begrepp. Försäkringsvillkoren ändrades år 1934 och numera omfattades kontraktsansvaret med den begränsningen att det träffade avtalet inte medförde ett utökat skadeståndsansvar i förhållande till om allmänna skadeståndsregler skulle ha tillämpats. I villkoren introducerades samtidigt ett undantag för egendomsskada som uppkommit till följd av en oriktig utfästelse om den levererade produktens användningsområde, klausulen fick benämningen "utfästelseklausul". I och med denna och ytterligare villkor utformades undantagsbestämmelserna i ljuset av vad som ansågs olämpligt att försäkra vid ett kontraktsansvar och man frångick mera allmänt hållna undantag. HD kom år 1987 med ett avgörande där oklarhetsregeln och utfästelseklausulen behandlades.⁵³ Även innan detta avgörande hade utfästelseklausulen kritiserats och år 1991 hade den tagits bort ur de vanliga företagsförsäkringsvillkoren.⁵⁴ Praxisen vad gäller ansvarsförsäkringens omfattning blir mera tydlig med HD: s dom i NJA 1951 s. 765, om uttryckliga förbehåll saknas i villkoren täcker försäkringen både ansvar på utomobligatorisk grund och ansvar p.g.a. avtalets existens och de yttre förhållandena mellan parterna men oberoende av avtalets närmare innehåll. Även doktrinen på området framhäver avsaknaden av en skillnad mellan skadestånd i och utom kontraktsförhållande.

Situation efter de villkorsändringar som införs på 1950-talet är den att ansvar i avtalsförhållanden kan försäkras genom ordinär ansvarsförsäkring. Den

⁵⁰ Hult. Föreläsningar över försäkringsavtalslagen, s. 233.

⁵¹ Magnus Flyrin, Chubb.

⁵² Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 378 f.

⁵³ NJA 1987 s. 835.

⁵⁴ Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 25.

undantagsbestämmelse som direkt berör ansvarsgrunden är den om ansvar på grund av avtal om skadeståndsskyldighet. I ett företagarsförsäkringsvillkor från denna tid står det att ”skada som försäkringstagaren genom särskilt avtal åtagit sig ersätta, i den mån åtagandet medför skadeståndsskyldighet utöver eljest gällande rätt” undantages från försäkringen.⁵⁵ I denna del är det också intressant att nämna det tillägg till de ovan nämnda undantagen rörande kontraktsskador som har införts i ansvarsförsäkringsvillkoren. Det är den s.k. ”moralklausulen” som i tidiga försäkringsvillkor löd:

”Försäkringen gäller inte för skada, som uppkommit under sådana omständigheter, att det för försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha stått klart, att skada skulle komma att inträffa”.⁵⁶

Klausulens syfte är att försäkringsgivaren skall kunna utesluta vissa typer av skador från försäkringens giltighet. Framför allt är det skador som ur preventionssynpunkt anses som olämpliga att ersätta, särskilt grov vårdslöshet. Hur stor betydelse villkoret skulle få var svårt att sja om men Bengtsson antar att mot beaktande av den stora skaderisk som existerar i kontraktsförhållanden, kan villkoret få en särskild betydelse. Undantaget är dock endast tillämpligt i uppenbara och otvetydiga fall och vid särskilt klandervärda förhållanden på försäkringstagarens sida. Villkoret träffar trots en restriktiv användning skador som är vållade med eventuellt uppsåt och i många fall grov vårdslöshet. Gränsdragningen i svensk försäkring är sådan att man inte utesluter kontraktsansvar utan skada som orsakas av vissa utfästelser om den levererade egendomen. Undantagen rör således det inre förhållandet mellan parterna men det hänvisar till skadeorsaken och är därigenom oberoende av ansvarets grund.⁵⁷ Orsaken till specifika undantag och klausuler såsom ”moralklausulen” är att försäkringsgivaren har svårt att beräkna skaderisken medan försäkringstagaren i många fall har det lättare att förutse riskmomenten. Moralklausulen har ansetts ha en preventiv effekt.⁵⁸

13 Moralklausulen

Den s.k. moralklausulen infördes i ansvarsförsäkringen i och med 1958 års villkor. Undantaget infördes som en motvikt mot de flertal lättnader som gjordes i de nya villkoren.⁵⁹ När man rör sig i regionerna där det stått klart för den försäkrade att skada skulle inträffa har man kommit in på ett område som har karaktären av ett uppsåt och som bör behandlas som ett sådant. Försäkringstagaren har i ett dylikt fall inte bara varit medveten om att en skada skulle kunna bli följden av hans handlande utan dessutom att följden faktiskt skulle generera en sådan. Bestämmelsens räckvidd är också sådan att om försäkringsbolaget kan styrka att ”skada med till visshet gränsande sannolikhet skulle komma att inträffa” och att det för den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha stått klart att så var fallet, undantagsbestämmelsen blir tillämplig.⁶⁰ Med denna formulering behöver försäkringsbolaget bara styrka vad som borde ha stått klart för den försäkrade (objektivt) och inte vad som verkligen stått klart för honom (subjektivt). Som tidigare nämnts är moralklausulen tänkt som en sorts säkerhetsventil som endast skall tillämpas vid flagranta fall. Man har infört bestämmelsen för att tillgodose försäkringskollektivet i stort och skydda det mot

⁵⁵ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 388.

⁵⁶ Allmänna försäkringsvillkor av år 1958 för ansvarighetsförsäkring, 5 §.

⁵⁷ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 515.

⁵⁸ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 160.

⁵⁹ Behandlas inte här. Se bl.a. om ”byggnadsundantaget”, Faleborn. s. 14 f.

⁶⁰ Faleborn. s. 21.

försäkringstagare som handlar mot bättre vetande. Här återkommer även motivet att förhindra slarvigt utförda tjänster (och följaktligen billigare) med vetskapen om att utförande kommer att resultera i skada. I dagens villkor har undantaget utvidgats. Den senaste lydelse är:

”Försäkringen gäller inte heller för skada som uppkommer under sådana omständigheter, att det för den försäkrades företagsledning eller arbetsledning borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa och som de skäligen hade kunnat förhindra.”⁶¹

Det tidigare villkorets syfte var att undanta uppsåtsliknande skador medan den nya formuleringen tar sikte mot skador som med stor sannolikhet kommer att inträffa. Undantaget skall således urskilja situationer där uppsåt eller grov vårdslöshet ligger bakom ett skadefall.⁶² Enligt Bengtsson är formuleringen ”borde ha insett”⁶³ inte så lyckad då den utesluter fall där försäkringstagaren bara varit ouppmärksam. Enligt honom stämmer ordalydelsen ”måste ha insett” bättre med villkorets avsikt, dvs. rena missbruk av försäkringen.⁶⁴ Ett viktigt undantag som faller utanför bestämmelsens ram är när annan anställd än företagsledningen eller arbetsledningen gör sig skyldig till ett allvarligt fel.

13.1 Tillämpning

Den numera upphävda Skadeförsäkringens Villkorsnämnd har i ett antal beslut yttrat sig i tolkningen av moralklausulen. I ett fall handlade ärendet om ett byggnadsföretag som hade missat att skydda fiberdukar som de med vetskap om, visste var känsliga för väta, ändå inte täcktes över vid ett regn. Nämnden uttalade sig och sa att det för undantagets tillämplighet, inte var tillräckligt att det framstod som möjligt, eller till och med troligt att skada skulle inträffa på dukarna; ett medvetet risktagande som det rörde sig om i detta fall var inte en sådan omständighet som innefattades i villkoret.⁶⁵ I ett annat fall handlade det om en kommun som hade sänkt sina krav på när en viss plats skulle skottas och sandas. En vinterdag halkade en person på platsen p.g.a. snö och is och bröt båda handlederna. Nämnden kom fram till att kommunens beslut om snöröjning hade ökat risken för halkskador men omständigheterna var inte sådana att undantaget skulle vara tillämpligt. Tre ledamöter var av en annan uppfattning och ansåg att undantaget var tillämpligt då skadan uppkommit under sådana omständigheter att det för kommunen borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa.⁶⁶

I följande fall har nämnden ansett att undantaget varit tillämpligt. I avgörande SkVN 27/1974 var arbetsledningen medveten om att gnistregn som uppkom i samband med installation av rör träffade oskyddade glasrutor; att skador kunde uppstå på dessa var något som de inte hade i åtanke. Dock skadades 75 rutor och nämnden kom till slutsatsen att det under de rådande omständigheterna, borde ha stått klart för arbetsledningen att skador skulle komma att inträffa. Från nämndpraxis kan också omnämnas en händelse där svetsloppor skadat glasrutor på våningar under arbetsplatsen. Man hade använt sig av en 70 cm bred masonitskiva för att förhindra att svetslopporna spred sig utanför själva arbetsplatsen. Man kom fram till att det borde ha stått klart för den som utför svetsningen att skada kan uppkomma under de i fallet

⁶¹ Trygg-Hansa. Ansvarsförsäkring för rörelse, villkor 3.7.10.1.

⁶² Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 216-217.

⁶³ ”borde ha stått klart” i Trygg-Hansas försäkringsvillkor.

⁶⁴ Bengtsson. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 39.

⁶⁵ SkVN 109/1983.

⁶⁶ SkVN 131/1981

rådande omständigheterna och, att det borde vara uppenbart att avskärmningen inte var tillräcklig. Nämnden kom med dessa slutsatser i bagaget fram till att skadorna inte omfattades av ansvarsförsäkringen.⁶⁷ I det sista avgörandet som jag skall behandla hade skador uppkommit på tapeter och tak eftersom en felaktig arbetsorder hade getts till dem som skulle utföra arbetet. Försäkringstagaren menade att den tillfällige chefen inte var van vid arbeten av detta slag och han hade därför inte kunnat förutse följderna av den givna ordern. Här menade nämnden att det inte var nödvändigt att den tillfällige chefen verkligen insåg att skada skulle uppkomma utan det var tillräckligt att bedöma vad han borde ha insett. I detta moment skall man utgå från vad en normalt erfaren person skulle ha insett och att det för arbetsledningen borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa.⁶⁸

14 Kommersiella risker och ansvarsförsäkringen

14.1 Yrkesmässighet

Att försäkra sig mot yrkesmässig oaktsamhet kan av preventionshänsyn ifrågasättas medan ”vanlig” oaktsamhet, eller av Bengtsson kallad ”oaktsamhet av mera alldagligt slag”, kan anses som viktigt att omfattas. Dock är det vanskligt att göra alltför långtgående tolkningar i frågan. Alla handlar vi olika vid ett potentiellt skadeståndshot och flertalet faktorer spelar in. Några av dessa är svarandens betalningsförmåga, om oaktsamheten är straffbelagd, om svaranden är beroende av sitt anseende i kundkretsen (goodwill/badwill) och om möjligheterna att förutse konsekvenserna av sitt handlande. Dessutom inverkar svarandens kunskap om försäkringsvillkoren så att han kan göra en bedömning om vad som omfattas eller inte omfattas av ansvarsförsäkringen; i de flesta fall torde en sådan kunskap endast finnas hos storföretagen och andra som har juridisk kunskap. En omständighet som skulle kunna stödja preventionstanken är när försäkringstagaren tidigare drabbats av en skada och som försäkringsgivaren nekat ersättning med grund i en undantagsbestämmelse. Denna händelse kan säkerligen framtvunga ökad omsorg hos försäkringstagaren. Bengtsson hävdar att blotta existensen av ett undantag kan få dessa effekter men att de faktiska gränserna knappast får en sådan verkan. Bolagen kan dock av kulans⁶⁹ betala vissa mindre skador och erinrar då försäkringstagaren om att man vid en liknande skada i framtiden kommer att åberopa undantaget.⁷⁰ Hans konklusion är att det vid en tolkning av undantagsbestämmelserna i ansvarsförsäkringen inte finns någon anledning att tilldöma preventionssynpunkten en framträdande roll. Vid ett kontraktsansvar finns det vidare andra påföljder som ej är försäkringsbara såsom omleverans, hävning eller prisavdrag.

Goodwill i kundkretsen är ett tungt vägande skäl till att fullfölja sina åliggande. Det är av stor vikt att företagaren inte kommer på kant med sina presumtiva kunder genom att vara oaktsam vid utförandet av sina tjänster. Trots en snabb skadereglering där inblandade parter kompenseras till sin fulla belåtenhet kan ersättning i de flesta fall inte kompensera de besvär och olägenheter som motparten drabbas av. Självfallet blir konsekvenserna olika om försäkringstagaren ändå väljer att vara oaktsam för att spara tid och pengar, allt beroende på

⁶⁷ SkVN 21/1969

⁶⁸ SkVN 13/1967

⁶⁹ Enligt Lindell-Frantz & Roos tillämpade försäkringsbolagen en generös villkorstolkning i ca 5 % av de undersökta fallen.

⁷⁰ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 583 f.

de konkreta förhållandena som ligger för handen. Om man skulle göra en distinktion mellan yrkesmässig och vardaglig oaktsamhet, skulle en sådan gränsdragning vara svår att omsätta i praktiken då den skulle tvingas att omfatta ett rikt urval av skadefall och medföra svårigheter i skaderegleringen. Även yrkesmässig oaktsamhet skulle kunna analyseras till att omfatta tillfälliga misstag till mera djupgående kunskapsbrister i försäkringstagarens kompetens. Det mest stötande exemplet torde vara rena ekonomiska kalkyler där försäkringstagaren ställer vinsten att utföra arbetet slarvigt och behöva betala ett skadestånd (som i och för sig kan täckas av ansvarsförsäkringen) mot att göra en ojuste vinst (på bekostnad av det utförda arbetets kvalitet). Andra förhållanden som kan bli aktuella är hur stor inverkan de anställda har på arbetets utförande i relation till arbetsledningen.⁷¹ Tyngden av argumenten om att ansvarsförsäkringen inte skall täcka yrkesmässiga fel har vid framtagandet av dagens försäkringsvillkor alltmera tappat sin aktualitet. På en marknad som präglas av hög konkurrens som medför pressad premienivå ökar möjligheterna för en företagare som vill försäkra sig mot affärs- och driftsrisker. Dock är denna förmån uteslutande tillgänglig för större företag som tecknar försäkring baserad på individuell premiesättning.⁷² Det är framför allt aktuellt vid egendomsskador då det inte finns några skäl att undanta personskador som inträffar p.g.a. att en part inte uppfyller sina åtaganden i ett kontraktsförhållande.⁷³ Bengtsson menar att när det handlar om den moraliska sidan kan vissa risker inte anses som försäkringsbara. Detta är aktuellt vid vissa affärsrisker där försäkringstagaren har en möjlighet att påverka försäkringsfallets inträde.⁷⁴ Har då försäkringsbolagen gjort någonting för att stävja slarv hos en yrkesgrupp?⁷⁵ Bengtsson pekar på kampanjen angående ”heta arbeten” då slarv i anslutning till svetsningsarbeten orsakade stora skador. Även efterverkningarna när sprängskador tidigare inte omfattades av objektförsäkringen utan överfördes till ansvarsförsäkringen visade sig ha positiva följder för skadefrekvensen.⁷⁶

14.2 Driftsrisk

Ett skäl till att driftsrisk inte skall vara försäkringsbar är uppfattningen att ersättning för underlåten uppfyllelse ej skall täckas av ansvarsförsäkringen. Ett annat skäl som talar för att kontraktsskador ej skall täckas är att skadan inte har inträtt med den grad av ovisshet och plötslighet som krävs för ett försäkringsfall. Även preventionsaspekterna har spelat en roll där det har framhållits att skaderisken är särskilt betydande i en kontraktsrelation men i många utomobligatoriska förhållanden är en hög aktsamhetsnivå nog så påtaglig. Argument om att ansvarsförsäkringen täcker en driftsrisk som försäkringstagarna på annat sätt borde kompensera för har på samma sätt framhävts. Tongångarna har varit att företagarna skall kompensera risken genom att ta ut större vederlag för sina tjänster och vissa fall helt enkelt välja att självförsäkra sig. Definitionen på driftsrisk kan förenklat förklaras med normalt förekommande skadeståndsbetalningar som en försäkringstagare får se som regelbundna omkostnader i sin verksamhet. Här kan man se en gränsdragning mellan ansvar vid huvudförpliktelser och biförpliktelser enligt ett avtal där försäkringstagaren står för beräknliga skador och försäkringsgivaren för de mera oregelbundna och slumpvisa skadorna

⁷¹ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 584 f.

⁷² Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 107.

⁷³ Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 163.

⁷⁴ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 40.

⁷⁵ Frågan ställs i anslutning till Bengtsson diskussion om försäkringsbolagens roll i ”att inskräpa värdet av aktsamhet hos allmänheten i stort”.

⁷⁶ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 112.

(framför allt vid vårdskador samt skador på levererad egendom). I realiteten sker detta genom den av försäkringsgivaren utfärdade självriskan.

Den bakomliggande idén med försäkring är att undanta skador som försäkringstagaren på förhand kan räkna med skall inträffa. Resonemanget går ut på att ett ansvar för skada som drabbar annan än kontraktspart får svåröversiktliga konsekvenser för den ansvarige. Här ställs man i gränsdragningen mellan ansvarsförsäkringens funktion att på ett samhällsnyttigt sätt avlasta den ansvarige, mot preventionstanken och rättvisetanken att den ansvarige skall få stå för sin egen vårdslöshet. Dock kan dessa i det långa loppet beräkneliga utgifter anses som rena omkostnader i företagarens verksamhet och genom att ta ut högre marginaler på sina tjänster kan företagaren täcka detta slag av krav. Denna typ av självförsäkring besparar företagaren det belopp som i mångt och mycket skulle ha gått till försäkringsgivarens reglering av skadan. Självförsäkringen har dock sina begränsningar. I många fall är det ytterst svårt att få en rättvis överblick över de skador som kan bli aktuella vid ett kontraktsansvar och det är i de flesta fall närliggande skador som kan uppskattas. För det första är det inte säkert att det ur affärssynpunkt är rimligt eller ens möjligt att ta ut ett belopp på varje såld vara för att kompensera avsaknaden av en ansvarsförsäkring. För det andra krävs det en relativt stor omsättning för att kunna uppnå en godtagbar säkerhet; skaderisken skall sättas i relation till företagets storlek.⁷⁷

15 Invändningar mot ansvarsförsäkring

I sin avhandling om ansvarsförsäkring från 1960-talet diskuterar Bertil Bengtsson de invändningar som finns mot användandet av en ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande.⁷⁸ Dessa invändningar diskuteras i ljuset av de talrika undantag som uppställs i ansvarsförsäkringarnas klausuler. Bland dessa undantag nämns framförallt inskränkningen till att gälla en viss typ av skada, i många fall uteslutande person- och egendomsskada. Under denna tidsperiod var ansvarsförsäkringsroll mera ifrågasatt än vad den är idag och man talade om att det skulle strida mot ansvarsförsäkringens begrepp om den skulle omfatta mera utpräglade kontraktsmässiga skadestandsformer. Med detta menas att försäkringslösningen skulle vara ett skydd mot skadeståndskyldighet och inte ersättningsskyldighet av annan typ. Ett exempel på detta är när ersättningen kommer istället för en utlovad prestation när en part har underlåtit att uppfylla en del av ett avtal. Ersättningen i en sådan situation är inte ett skadestånd utan en fullgörelse av avtalet och gäldenären har inte lidit någon skada eftersom han fått en motprestation. Särskilt tydligt är detta vid skada på levererad egendom.⁷⁹ Ett annat viktigt moment är att försäkringsfallet skall vara en oväntad händelse och om en part ej förmår att uppfylla kontraktet och är medveten om att han måste komma med en motprestation, händelsen skall då inte anses som oviss och plötsligt inträffad.

Ett tungt vägande skäl som framfördes mot ansvarsförsäkringen vid ansvar i avtalsförhållanden var att försäkringen inverkade negativt på den preventionsaspekt som framhävs för skadeståndets funktion. Det har gjorts gällande att företagare med en ansvarsförsäkring lockas att spara tid och pengar vid utförandet av arbetet eftersom de har ett försäkringsskydd i bagaget. Hand i hand med dessa argument går också ståndpunkten att

⁷⁷ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 590.

⁷⁸ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 316 f.

⁷⁹ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, s. 520.

ansvar ej heller skall täcka bristande yrkesskicklighet dock med reservationen att oaktsamhet av mera alldagligt slag kan vara acceptabelt.⁸⁰

När det gäller den rent försäkringstekniska delen kan svårigheter uppkomma för försäkringsgivaren att kontrollera det faktiska händelseförloppet. Vid framförallt kontraktsskador kan det vara frestande för den försäkrade och den skadelidande motparten att samarbeta för att i största möjligaste mån uppnå försäkringsmässiga fördelar. De kan exempelvis konstruera ett försäkringsfall eller skraddarsy situationen så att skadan faller inom försäkringsskyddet.⁸¹

16 Diskussion

Ända sedan ansvarsförsäkringen infördes i Sverige har ett motstånd funnits mot att försäkringen skall omfatta kommersiella risker, affärs- och driftsrisk. Man var rädd för att försäkringen skulle leda till att ansvarskänslan minskade och att näringsidkare skulle ta större risker i sin verksamhet om man visste att en försäkring skulle täcka uppkomna skador. Detta innebar att man först under revideringen av ansvarsförsäkringsvillkoren, som på den tiden var gemensamma, förde in villkoret att försäkringen även omfattade kontraktsansvar. Som ovan har diskuterats finns det många skäl till en sådan uppfattning. Enligt min åsikt ter det sig i dagens konkurrensutsatta marknad som tveksamt om argumenten har samma bärighet idag som då. Detta är särskilt tydligt när stora företag tecknar försäkring baserad på individuell premiesättning. I konkurrensen om kunderna är det lockande att försäkra vissa affärs- och driftsrisker som tidigare har ansetts som ej försäkringsbara. Konkurrensen leder utvecklingen framåt vilket innebär att bolagen måste utveckla sina produkter och skapa nya innovativa försäkringslösningar. I dagens IT-samhälle är svartlistning och ryktesspridning något som allvarligt kan skada en näringsidkare och att inte vara duktig på sin sak kan leda till ”badwill”; informationen sprids snabbt och är inte alltid av den dignitet som sig passar vid en objektiv bedömning. Sköter man sig inte finns det alltid någon annan som kan utföra jobbet bättre och det gäller att vårda sin relation till kunderna. Såsom Adam Smith beskriver tanken om den ”osynliga handen” som innebär att bara de bästa producenterna får leverera varor till köparna, de andra fasas ut.

Ett villkor som finns med i alla ansvarsförsäkringar är den s.k. ”moralklausulen”. Villkorets tillämpningsområde är begränsat och det är bara i uppenbara och tydliga fall som gränser till uppsåt som villkoret har sin användning. Syftet med villkoret är att förhindra rena missbruk av försäkringen och innebär en slags säkerhetsventil som försäkringsbolaget kan ta till när skadan är av den typ som inte skall omfattas av försäkringen. Moralklausulen har behandlats i ett flertal avgöranden i Skadeförsäkringens Villkorsnämnd. Nämndens uttalanden är, eller rättare sagt var, endast rekommendationer men jag anser att de mot beaktande av frånvaron av prejudikat från HD, är en konkretisering av branschpraxis på försäkringsområdet. Nämndens praxis kan sammanfattas så att ett medvetet risktagande inte behöver innebära att klausulen blir tillämplig. Det krävs således att det borde stått klart att skada skulle inträffa. Enligt sin senaste lydelse skall skadan skäligen kunna ha förhindrats av arbetsledningen. I detta moment måste en bedömning göras hur stora möjligheter arbetsledning hade att förhindra en skada; i bedömningen torde bl.a. hänsyn tas till på vilket sätt arbetsorden gavs. Enligt Lagerström &

⁸⁰ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktförhållande, s. 318.

⁸¹ Bengtsson. Om ansvarsförsäkring i kontraktförhållande, s. 323 f.

Roos innebär moralklausulens senaste utformning en vidgning av undantaget och torde inte ligga långt ifrån begreppet grov vårdslöshet.⁸²

17 Tolkning av försäkringsvillkor

En företagsförsäkring antar i de flesta fall formen som ett massavtal med färdiga formulär och villkor. När stora och komplexa verksamheter skall försäkras är dock möjligheterna att skraddarsy en lösning möjliga. Grundproblemet som man ställs inför när det handlar om standardavtal är om avtalsparterna tagit del av och förstått den standardiserade delen av avtalet. Om så inte är fallet skall det bedömas om och i vilken utsträckning de likväl skall bli bundna fastän delar av avtalsinnehållet inte omfattas av någon partsavsikt i subjektiv mening.

Rent översiktligt kan nämnas att de flesta försäkringsavtal hör till gruppen standardavtal där principen att det speciella går före det allmänna är rådande. Villkor i en specialförsäkring tar således över de allmänna villkoren i försäkringen. Om tillägg har gjorts i själva försäkringsavtalet så går dessa före de allmänna försäkringsvillkoren.

Det som utgör själva avtalsinnehållet är självklart de villkor som överlämnas vid avtalets slutande och Skadeförsäkringens Villkorsnämnd (upphörde 2001-01-01) har i ett fall från 1972⁸³ behandlat frågan om en hänvisning till skarpare säkerhetsföreskrifter var tillräcklig när försäkringstagaren inte tagit del av villkoren i sig. Nämnden kom fram till att enbart en hänvisning till villkoren inte var tillräcklig för att villkoren skulle anses som en del av avtalsinnehållet. När det gäller särskilt betungande avtalsbestämmelser är det krav på att alla parter tar del av villkoret i sin helhet, före avtalsslutet.⁸⁴ I vissa fall använder sig försäkringsbolagen av förenklade beskrivningar av villkoren där bolaget tillhandahåller de fullständiga villkoren vid en förfrågan. Enligt Bengtsson är det inte rimligt att åberopa detta till försäkringsbolagets nackdel förutom i de fall de förenklade villkoren ger skenet av att täcka en viss typ av skada som försäkringsbolaget velat undanta från försäkringen.⁸⁵

Vid själva avtalstolkningen är det i första hand den gemensamma partsviljan som skall fastställas. Radetzki talar om den subjektiva tolkningen eftersom tolkningsprocessen är inriktad på att fastställa den subjektiva viljan hos varje avtalspart.⁸⁶ När det gäller försäkringsvillkor är det bara ett fåtal försäkringstagare som har viljan (och kunskapen) att noggrant studera försäkringsvillkoren. Enligt Ramberg/Hultmark är det då svårt att teoretiskt sett förklara hur partsavsikten kan bli en del av avtalet eftersom den inte omfattas av någon faktisk vilja. Dock kan man rimligen ställa krav på att en näringsidkare skaffar sig kännedom om innehållet i standardavtalet⁸⁷ (som utgör grund för det individuella avtalet, försäkringsbrevet). Därför är det bara i undantagsfall som man berör den subjektiva partviljan vid tolkning av försäkringsavtal.⁸⁸

⁸² Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 217.

⁸³ SkVN 26/1972

⁸⁴ Roos & Lagerström. Företagsförsäkring, s. 23; Bernitz. Standardavtalsrätt, s. 34.

⁸⁵ Bengtsson. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 44.

⁸⁶ Radetzki. Orsak och skada, s. 60.

⁸⁷ Ramberg & Hultmark. Allmän avtalsrätt, s. 114.

⁸⁸ Radetzki. Orsak och skada, s. 61; Bengtsson. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 41.

17.1 Ordalydelsen

Om man inte kan finna någon gemensam partvilja skall avtalets innebörd genom en objektiv tolkning fastställas.⁸⁹ Försäkringsbrev och försäkringsvillkor är nästan alltid skriftliga vilket leder oss in på en språkinriktad metod, avtalets ordalydelse. En språkinriktad tolkningsmetod kan i vissa fall vara problematisk då ord kan vara flertydiga eller på annat sätt svårbestämda. I de fall metoden ej ger något säkert resultat får man antingen kombinera den med andra tolkningsmetoder eller helt enkelt överge den.⁹⁰ Utgångspunkten är att man skall tolka ordet i ljuset av hur det uppfattas i allmänt språkbruk. I vissa fall är en språkinriktad tolkningsmetod ej tillräcklig utan man får tillämpa en branschriktad tolkningsmetod. Försäkringsvillkor kan vara ett sådant fall och facktermer skall enligt exempelvis Hellner tolkas i enlighet med deras fackmässiga betydelse och oavsett hur en osakkunnig försäkringstagare skulle uppfatta dem.⁹¹

Rättsfall där ordalydelsen har använts är NJA 1978 s. 628 där termen ”det skadade beståndet” skulle tolkas när skador på skog hade uppstått. HD tog sikte på termens betydelse enligt ett fackmässigt språkbruk och fann ej skäl att frångå den språkliga tolkningen av det omtvistade uttrycket. I rättsfallet NJA 1988 s. 408 kom HD till slutsatsen att uttrycket ”lämna kvar” inte avsåg situationer då ägaren lämnat föremål i en bil under en kortare tid av 10-15 minuter. I NJA 1987 s. 835 rörde ett ansvarsförsäkringsvillkor med undantaget för skada ”till följd av oriktiga utfästelser angående levererad egendoms lämplighet för visst ändamål”. Försäkringstagaren hade sålt fiskmjöl som foder till minkar som sedan skadades. Försäkringsgivaren hävdade att enkom försäljningen av fiskmjölet för att användas som foder skulle likställas med en utfästelse angående dess lämplighet för just detta ändamål. HD tog fasta på försäkringsvillkorets ordalydelse och tolkade villkoret i ljuset av vanligt språkbruk. Slutsatsen var att villkorets ordalydelse vid en sådan tolkning knappast gav stöd för försäkringsgivarens påstående och försäkringsersättning utgick. I ett rättsfall utanför försäkringsrätten skulle det oprecisa uttrycket ”inflyttningsklart” ges en innebörd. HD fann att de konkreta omständigheterna i fallet (att kvarstående arbeten var alltför omfattande) pekade på att huset inte var inflyttningsklart.⁹²

17.2 Andra tolkningsmetoder

Enligt Radetzki ger försäkringsavtalets ordalydelse en förhållandevis klar bild av avtalets innebörd. Då det inte är möjligt att göra en tolkning enligt ordalydelsen får man komplettera med andra tolkningsmetoder. En sådan är en systeminriktad tolkning där ett avtalsvillkor skall läsas i dess samband med andra villkor i avtalet och mot bakgrund av avtalet som helhet.⁹³ Ett otydligt försäkringsvillkor bör endast i undantagsfall tolkas så att det blir oförenligt med helhetsbilden. En faktor som får särskild betydelse vid tolkning av försäkringsvillkor är villkorets syfte. Om syftet med ett villkor är att undanta en viss skada från försäkringen är detta något som talar för en sådan tolkning (undantagsvillkor). Likaså skall försäkringens omfattning tolkas extensivt om försäkringstagarens behov av ersättning anses beaktansvärt. Mot dessa faktorer står försäkringstekniska argument som risken för förlust för försäkringsgivaren och i slutändan en obeståndssituation. Man skall i möjligaste mån undvika

⁸⁹ Behandlas grundläggande i Radetzki. Orsak och skada, s. 59-81.

⁹⁰ Ramberg & Hultmark. Allmän avtalsrätt, s. 125.

⁹¹ Hellner. Försäkringsrätt, s. 73.

⁹² NJA 1989 s. 773.

⁹³ Bernitz. Standardavtalsrätt, s. 45.

att täcka skador som försäkringsbolag mot beaktande av ekonomiska kalkyler valt att ha utanför försäkringen och som försäkringstagaren ej betalt någon premie för. Argumenten bör ha särskild tyngd vid företagsförsäkringar där båda parter är näringsidkare. Insikten om missförhållandet mellan erlagd premie och försäkringens omfattning kan få större tyngd vid företagsförsäkring. I rättsfallen NJA 1947 s. 400 samt NJA 1971 s. 502 har en restriktiv tolkning av försäkringsomfattning gjorts mot beaktande av den premie som försäkringstagaren betalat. Även tidigare avtalstillämpning kan påverka bedömningen. Särskilt en generös tillämpning i ett fall kan påverka ett annat. Försäkringsbolagen är i stort sett bundna av sin egen tolkningspraxis men då krävs det att den är enhetlig.⁹⁴ Om ett bolag vill ändra sin praxis så bör det markera detta genom att ändra villkorens ordalydelse.⁹⁵ Detta efterföljande beteende kan ha betydelse för avtalstolkningen. Ramberg/Hultmark kallar denna typ av tolkning för den partsinriktade metoden och ett målande exempel är att ett försäkringsbolag medvetet avviker från avtalet och tillämpar en för försäkringstagaren generös tolkning (kulans). För att undvika att detta efterföljande beteende får tolkningsvärde kan försäkringsbolaget markera en utbetalning av försäkringsersättning med ”ex gratia” eller ”without prejudice”.⁹⁶

Ett specifikt villkor kan i praktiken vara av så liten betydelse för försäkringsbolaget att det inte har någon betydelse om det tolkas på ena eller andra sättet. Även vid svårtolkade undantagsbestämmelser i juridiskt intressanta försäkringar såsom ansvarsförsäkringen, kan rättsregler ha en begränsad betydelse mot beaktande av andra försäkringar som ingår i försäkringstagarens portfölj. Ett villkors begränsade betydelse kan också framgå av bolagets skadereglering, där exempelvis skador ersätts utan särskild kontroll av uppgifterna lämnade i skadeanmälan eller att man väljer att inte tillämpa riskbegränsande villkor av affärsmässiga hänsyn eller av goodwill. Detta förfaringsätt skulle peka på att den närmare avgränsningen av försäkringsskyddet är av en underordnad betydelse för bolaget.⁹⁷

17.3 Oklarhetsregeln

En viktig princip som använts vid tolkning av försäkringsvillkor (standardavtal) är oklarhetsprincipen som innebär att det är den part som formulerat villkoren som också står för risken att det uppstår oklarheter. Tolkningen sker således till nackdel för den som har skuld till en oklarhet eller till den som har störst möjlighet att klargöra avtalet. När det kommer till försäkringsavtal råder det ingen oklarhet om vem som författat avtalet vilket innebär att en av de betänkligheter som framförts mot regeln kan avfärdas. Särskilt vid ensidigt upprättade standardavtal leder oklarhetsregeln till en snäv tolkning vilket har ansetts vara en viktig fördel med tolkningsmetoden.⁹⁸ Regeln är subsidiär och skall tillämpas först när man inte lyckats finna en klar innebörd av avtalet.⁹⁹ Ett stöd för denna uppfattning finns i domen NJA 1963 s. 683 där HD menade att det fanns beaktansvärda skäl för båda parternas uppfattning¹⁰⁰ men att avgörande vikt bör fästas vid de av försäkringsbolaget ensidigt utformade försäkringsvillkoren. Försäkringsbolaget ansågs vara närmare försäkringshavarna att ta följderna p.g.a. otydligheterna i villkoren. Enligt Radetzki ger det citerade uttalandet i not 100

⁹⁴ Radetzki. Orsak och skada, s. 59 och s. 63.

⁹⁵ Hellner. Försäkringsrätt, s. 76.

⁹⁶ Ramberg & Hultmark. Allmän avtalsrätt, s. 141.

⁹⁷ Bengtsson. Försäkringsteknik och civilrätt, s. 49.

⁹⁸ Bernitz. Standardavtalsrätt, s. 50.

⁹⁹ Ramberg & Hultmark. Allmän avtalsrätt, s. 148; Radetzki. Orsak och skada, s. 81.

¹⁰⁰ ”Beaktansvärda skäl kunna anföras till stöd för bägge parternas uppfattning.”

stöd för att regeln är subsidiär. Den grad av oklarhet som krävs för att regeln skall bli tillämplig är beroende av vilken typ av villkor eller försäkringstyp det är frågan om. Graden av oklarhet behöver inte vara särskilt stor för att regeln skall bli tillämplig, särskilt när det rör sig om villkor som avviker från dispositiv rätt, vid ansvarsfriskrivande villkor och vid konsumentförsäkring.¹⁰¹ I NJA 1951 s. 765 handlade det om ett villkor i en ansvarsförsäkring som undantog ”anspråk, som grundas på avtal eller särskilt åtagande, som sträcker sig utöver de allmänna skadeståndsbestämmelserna”. I målet blev försäkringstagaren ersättningsskyldig för en skada som han av oaktsamhet orsakat en kontraktspart. Försäkringsbolaget nekade ersättning med hänvisning till villkoret och anförde att det fanns ett försäkringsskydd för denna typ av skada men till ett större premiebelopp. HD dömde till försäkringstagarens fördel då undantagsklausulen inte tillräckligt tydligt uteslöt skador av den art som förekom i målet. I ett relativt nytt avgörande, NJA 2001 s. 750, uttalar sig HD generellt om tillvägagångssättet vid tolkning av villkor i företagsförsäkring. Vid tolkningen skall man utöver hänsyn till ordalydelse, beakta klausulens syfte, försäkringens och kundkretsens art, traditioner när det rör sig om formuleringar, anslutning till lagens uttrycks sätt, vedertagen praxis samt vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering. Oklarhetsregeln skall tillämpas först om inget resultat har uppnåtts vid en sådan prövning.¹⁰² Enligt Bengtsson innebär detta uttalande från HD att oklarhetsregeln får en begränsad betydelse vid företagsförsäkring.¹⁰³

18 Skadetyper – särskilt ren förmögenhetsskada

18.1 Inledning

I mångt och mycket består juridiken av begreppsjurisprudens där olika företeelser stämplas och kategoriseras för att sedan inlemmas i sitt rätta fack. I vissa fall kan detta vara av endast teoretisk natur men vad gäller de tre olika skadetyperna (personskada, sakskada samt ren förmögenhetsskada) skulle det vara praktiskt omöjligt utan en sådan uppdelning. Kleineman förespråkar dock en nyordning i försäkringsrätten och föreslår att rättsområdet skapar egna skadetyper och frångår kopplingen till skadeståndsrättens definitioner. HD har i NJA 1996 s. 68 anfört allmänna argument för en sådan nyordning. Man menar att vissa skäl talar för en snävare innebörd av ordet sakskada i försäkringssammanhang. Det underlättar vid försäkringsbolagens skadereglering om bedömningen knyts till kriterier som är lätta att konstatera. Försäkringstagarna kan gynnas av en sådan ordning då det kan innebära lägre premier för dem som inte behöver skydd mot annat än med fysiska medel åstadkomna skador på fysiska föremål. Skadeståndslagens vida tillämpningsområde där bedömningar görs av enskilda företeelser är mera nyanserad än den masshantering av ärenden som sker i försäkringssammanhang. Enligt HD ger dessa skäl dock ingen anledning att använda sig av en annan innebörd i försäkringsvillkoren än i skadeståndslagen.

Den lagstiftning som ligger till grund för den svenska skadeståndsrätten är skadeståndslagen (SkL). Något som är viktigt att poängtera är att enligt 1:1 SkL så kan avsteg från lagen göras inte bara genom bestämmelser i speciallagstiftning utan också om annat är särskilt föreskrivet av avtal eller bestämmelser om skadestånd i avtalsförhållanden; SkL är således dispositiv.

¹⁰¹ Radetzki. Orsak och skada, s. 71.

¹⁰² Jfr Hellner. Försäkringsrätt, s. 73.

¹⁰³ Bengtsson. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, s. 43 f.

Detta arbete kommer dock uteslutande att behandla kontraktsförhållanden där avtalets existens och innehåll styr vilka skador som är ersättningsgilla.¹⁰⁴ Detta faktum innebär att avtalsvillkor i form av klausuler både kan utvidga och begränsa ansvaret. När det gäller att begränsa skadeståndsansvaret är detta möjligt både genom en fullständig ansvarsfriskrivning eller en begränsning av skadeståndsbeloppet. Den möjlighet som står till buds om man vill angripa denna typ av klausuler är att åberopa deras oskälighet enligt 36 § AvtL.

18.2 Personskada

Till personskada räknas såväl kroppsliga som psykiska defekttillstånd, vare sig de har framkallats med fysiska medel eller på annat sätt. Även fysisk smärta och skada på den psykiska hälsan (chock, depression etc.) utgör personskada. Kroppsliga sjukdomstillstånd som har framkallats utan yttre påverkan på kroppen som exempelvis förgiftning genom förtäring, bestrålning från radioaktiva substanser o.s.v. räknas också som personskada.¹⁰⁵ Personskada föreligger också när den skadelidande avlider till följd av skadehandlingen.

18.3 Sakskada

Med sakskada menas en skada som genom fysiska medel är direkt tillfogad på ett fysiskt föremål. Både lösa saker som fast egendom med tillbehör omfattas i begreppet och med skada jämföras en förlust av föremålet.¹⁰⁶ Genom denna formulering torde skada på information som är lagrad digitalt ej betraktas som en sakskada. Denna typ av skada skulle således endast ersättas om den uppstår som en följdskada till sakskada t.ex. om det uppstår skada på databäraren eller datorn eller om skadan har uppkommit genom brott.¹⁰⁷ Begreppet omfattar även när ett föremål försämras så att dess funktion förloras eller blivit nedsatt i en icke obetydlig grad.¹⁰⁸

18.4 Ren förmögenhetsskada

Den bestämmelse som definierar ren förmögenhetsskada är 1:2 SkL.

”Med ren förmögenhetsskada förstås i denna lag sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.”

Det skall således vara fråga om en ekonomisk skada som går att värdera i pengar. Detta medför att ideell skada som sorg och saknad eller allmän otrevnad och irritation inte omfattas i begreppet.¹⁰⁹ Skadan får heller inte vara en följd av person- eller sakskada som skall ersättas enligt reglerna i 2:1 och 3:1 SkL om den typen av skada. Vidare uppkommer ren förmögenhetsskada utan samband med att någon lider fysisk skada. Detta innebär att det dras en gräns mot tredjemansskador som blir aktuella när exempelvis någon lider en ekonomisk förlust p.g.a. att en annan person drabbats av en person- eller sakskada; resonemanget är det

¹⁰⁴ Bengtsson & Strömbäck. Skadeståndslagen – en kommentar, s. 29 ff.

¹⁰⁵ SOU 1964:31 s. 80.

¹⁰⁶ SOU 1964:31 s. 81.

¹⁰⁷ Lindberg & Westman. Praktisk IT-rätt, s. 80. Se särskilt fotnot 1.

¹⁰⁸ Hellner & Johansson. Skadeståndsrätt. s. 98.

¹⁰⁹ Bengtsson & Strömbäck. Skadeståndslagen – en kommentar, s. 41.

samma när en juridisk person drabbats av en sakskada. Till skadetyper räknas förlust genom försämrat rörelseresultat för företag och försämrade inkomster av arbete, uppdrag, royaltyn m.m. som medför ökade utgifter utan motsvarande nytta för enskilda personer med förutsättning att skadan uppstår utan samband med person- eller sakskada.¹¹⁰ Att tillfoga någon ren förmögenhetsskada kan i många fall vara helt godtagbart. Att uppnå ett bra resultat i en rörelse kräver att man konkurrerar med andra aktörer och så länge man använder sig av lagliga ekonomiska medel så anses förfarandet vara en ren företagsekonomisk angelägenhet; eller som Karlgren uttrycker sig om att det inte är lämpligt att låta ren förmögenhetsskada följa samma principer som person- och sakskador: ”Hela det nuvarande samhällsskicket, med dess alltjämt så omfattande möjligheter till fri konkurrens och företagsamhet, bygger på att det i största utsträckning är tillåtet, ja att det är för samhället nyttigt, att vi tillfogar varandra skador.”¹¹¹

Regelns uppbyggnad gör att det kan uppkomma en gränsdragningsproblematik mellan ren förmögenhetsskada och sakskada. Problemet kan belysas med exemplet där en defekt komponent sammanfogas med en annan och där slutprodukten är fungerande men dess funktion nedsätts i icke obetydlig grad.¹¹² Fastän slutprodukten är användbar har skadan klassificerats som en sakskada. Bengtsson ger den allmänna vägledningen att så snart ett föremål minskar i värde genom en fysisk förändring så föreligger en sakskada. Skulle produkten försämrats på annat vis, dvs. det har inte skett en fysisk förändring, är det enligt Bengtsson inte troligt att reglerna om sakskada kan tillämpas. Exempel på detta är om förändringen innebär att produkten inte längre får användas för ett visst ändamål eller på visst sätt.¹¹³ Ett problem som kan uppkomma är när de skadeståndsrättsliga begreppen används i ett allmänt, kontraktuellt sammanhang samt i mera speciella sammanhang som ex. i ett försäkringsavtal. Oftast kan man genom avtalet fastställa att den skadeståndsrättsliga definitionen skall användas men man kan dock inte helt bortse från att det rör sig om ett avtalsbegrepp.¹¹⁴

18.5 Gränsdragningen sakskada – ren förmögenhetsskada

Att stämpla en viss skadesituation med ett visst skadebegrepp kan innebära helt olika resultat beroende på vilket perspektiv den som bedömer har. Kleineman förespråkar en flexibel användning av culpanormen framför en skadetypsorienterad analys. Avgränsningen mellan de tveksamma skadesituationerna bör ske med utgångspunkten i om ersättning skall utgå mot beaktande av en rättspolitisk analys av alla de i fallet rådande omständigheterna. Dock är ett sådant flexibelt förhållningssätt inte lämpligt vid tolkningen av försäkringsvillkor där det för att utröna försäkringens omfattning är ett måste att fastslå om det är en sakskada eller en ren förmögenhetsskada.¹¹⁵ Att använda sig av skadebegrepp i skadeståndsrätten och försäkringsrätten skapar olika problem då utgångspunkten inte är densamma. Skadebegreppen i SkL skall inte i ett enskilt fall avgränsa om ett skadeståndsansvar skall föreligga eller ej medan man i försäkringsrätten är beroende av en skarp gräns. Lösningen på detta problem kan vara att man i försäkringsvillkoren använder sig av andra skadebegrepp eller att man genom

¹¹⁰ Hellner & Johansson, Skadeståndsrätt, s. 66 f.

¹¹¹ Karlgren. Skadeståndsrätt, s. 102.

¹¹² Se det s.k. ”Flygmotorfallet, NJA 1996 s. 68.

¹¹³ Bengtsson & Strömbäck. Skadeståndslagen – en kommentar, s. 42.

¹¹⁴ Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 135.

¹¹⁵ Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 174.

tolkningsföreskrifter i försäkringsvillkoren klart formulerar vad som menas med respektive skadetypp.¹¹⁶

Oavkortat diskussionen om värdet av olika skadebegrepp i skadeståndsrätten och försäkringsrätten har HD avkunnat ett flertal domar som behandlar gränsdragningsproblematiken. I NJA 1990 s. 80 hade en avelstik betäckts av en lösdrivande hanhund som hade tagit sig in i en inhägnad. Avelstiken blev dräktig med blandrasvalpar. Eftersom en avelstik inte bör belastas med mer än en valpkull om året och inte heller med mer än sex kullar under sin livstid hade denna betäckning minskat det totala avelsvärdet av honhunden. Ägaren av avelstiken beräknade inkomstbortfallet till 7500 kr. Frågan behandlades av HD som gjorde bedömningen att avgränsningen av skadetyper har en betydelse för om ersättning skall utgå eller ej. HD konstaterade att avelstiken utsatts för en fysisk förändring vilket är att betrakta som en sakskada och skadestånd erhöles enligt lagen om tillsyn över hundar och katter. Tidigare nämndpraxis var i linje med detta synsätt. I NJA 1996 s. 68, det s.k. "Flygmotorfallet", handlade tvisten om en uppkommen skada skulle anses som en sakskada (omfattades av ansvarsförsäkringen) eller en ren förmögenhetsskada som inte var ersättningsbar. Under frågans behandling upp till HD hade Skadeförsäkringens Villkorsnämnd lämnat ett utlåtande. Nämnden konstaterade att komponenterna inte utsatts för någon fysisk förändring som innebar en sakskada och att den uppkomna skadan skulle klassificeras som en ren förmögenhetsskada. I HD utvecklades talan och saken rörde ett handelsbolag som levererade flänsämnen som hos Volvo Flygmotor skulle användas i en av dem tillverkad produkt. De levererade flänsämnena uppfyllde dock inte de avtalade kvalitetskraven och detta fel skulle enligt HD bedömas enligt köprättsliga regler om fel i varan. Flänsämnen i sin tur svetsades efter viss bearbetning samman med en annan komponent för att sedan innefattas i en flygmotor. Denna kapsel skulle sedan Volvo Flygmotor leverera till en flygplanstillverkare. Det visade sig att kapseln inte äventyrade flygsäkerheten och att ca 200 kapslar redan monterats och var i bruk i flygplan. Detta innebär att kapseln är brukbar men kräver noggrannare kontroll och en förmodad kortare livslängd. De i målet aktuella kapslarna hade dock Volvo kasserat då flygplanstillverkaren antagligen ansett de vara otjänliga för sitt ändamål eftersom den förkortade livslängden och höjda tillsyns- och underhållskostnader innebar ökade kostnader. HD konstaterar slutligen att kapslarna har en så nedsatt funktion att en sakskada föreligger. I denna bedömning ska inte bara en fysisk förändring konstateras utan hänsyn bör också tas till om "egendomen försämrats genom att dess funktion förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad". Ullman menar att ordet "försämrats" inbegriper en negativ förändring som inte behöver vara fysisk. Förändringen kan vara en avvikelser i kvalitet, utseende, prestanda eller funktion som leder till att produkten måste repareras eller kasseras.¹¹⁷

18.6 Ren förmögenhetsskada vid visst kontraktuellt samband och vilseledande

Frågan i rättsfallet NJA 1987 s. 692 (Värderingsintyget I) var om någon som av oaktsamhet lämnat felaktig uppgift i ett värderingsintyg för en fast egendom, kunde bli skadeståndsskyldig mot annan än uppdragsgivaren. I målet hade ett investmentbolag, Kone, lånat ut 1 miljon kr. till Bernts Fastighetsbyrå. Som säkerhet för lånet hade fastighetsbyrån ett värderingsutlåtande som var utställt av platschefen vid ett värderingsföretag. När sedan

¹¹⁶ Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 196-198.

¹¹⁷ Ullman. Utvidgat skydd vid ingrediensskada, NFT 3/1995, s. 232.

betalning för lånet uteblev skulle säkerheten tas i anspråk. Men då visade det sig att den med bred marginal understeg värderingen. I värderingsutlåtandet hade platschefen bedömt fastighetens värde vid en framtida exploatering. Dock visade det sig att kommunen ifråga ställt sig negativ till en sådan vilket innebar att värderingsutlåtandet byggde på felaktiga förutsättningar. När det gäller värderingen av fast egendom bör det finnas ett avsevärt utrymme mellan värderingsmannens egen bedömning och det faktiska värdet innan värderingsmannen kan anses som försumlig. I detta fall ansåg HD att värderingsmannen varit vårdslös då det inte rörde sig om ett uppskattningsfel utan om en oriktig och vilseledande uppgift. Mellan Kone och värderingsmannen förelåg inget kontraktsförhållande och den rena förmögenhetsskada som uppkommit skall enligt huvudregeln bara ersättas vid brottslig handling (2:2 SkL). Tidigare har dock ren förmögenhetsskada utan brott ersatts vid felaktiga vederhäftighets- och vittnesintyg samt soliditetsupplysningar. HD konstaterar sedan att det måste stå klart för värderingsmannen att värderingsintyget kan komma att användas för skilda ändamål och av flera personer och att andra än den som begärt värderingsintyget kan fästa vikt vid det. Konklusionen är att den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg inte skall bära följderna p.g.a. att den som skrivit intyget har varit oaktsam. Skadeståndsansvaret skall således omfatta skada som drabbat tredje man om inte en sådan friskrivning har gjorts i intyget. Hellner tolkar avgörandet som att HD bedömt ansvaret som utomobligatoriskt till förmån för tredje män och inte som en utvidgning av det kontraktsmässiga ansvaret till förmån för den som värderingsmannen kunde räkna med skulle använda sig av intyget mot beaktande av hans relation med uppdragsgivaren.¹¹⁸

En dom som anknyter till ovan redogjorda NJA 1987 s. 692 är NJA 2001 s. 878 (Värderingsintyget II). En värderingsman hade utfärdat ett värderingsutlåtande på en fastighet som skulle ligga till underlag för en ansökan om kredit. När ägaren av fastigheten inte kunde betala lånet såldes fastigheten på exekutiv auktion. Värderingsutlåtandet på fastigheten var ställt inom intervallet 73-79 miljoner kr. medan köpeskillingen på den exekutiva auktionen stannade på 25 miljoner; en avsevärd differens. HD fann att det var ostridigt att värderingsmannen värderat fastigheten till ett alltför högt marknadsvärde och därför varit vårdslös. Tvisten i målet gäller ren förmögenhetsskada i ett utomkontraktuellt förhållande där det i lag inte finns något stöd för bolagets skadeståndsskyldighet. Man refererade sedan till 1987 års fall och säger att man inte utan vidare kan räkna felaktigheter i ett värderingsutlåtande som oaktsamt. Kärnpunkten ligger i om tilliten till intyget varit befogad samt om intyget lämnats med förbehåll eller ej. Med tanke på de konsekvenser ett skadeståndsansvar kan få skall inte alltför stora krav ställas på ett sådant förbehåll. I detta fall hade värderingsutlåtandet använts i en skiljetvist mellan bolaget och ett handelsbolag. Värderingsmannen hade i utlåtandet infört formuleringen ”avsett att ligga till grund för tvist”. HD konstaterar att trots att formuleringen inte uppfyller kravet på klarhet så borde detta ha medfört att banken åtminstone skulle ha förhört sig om utlåtandet var lämpligt som underlag för en kreditprövning. Frånvaron av en sådan förfrågan skall lastas banken vars talan ogillades.

18.7 Spärregeln

Reglerna om ren förmögenhetsskada begränsas utanför kontraktsförhållanden genom bestämmelsen i 2:2 SkL (även benämnd ”spärregeln”)

¹¹⁸ Hellner & Johansson. Skadeståndsrätt, s. 77 f.

”Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan.”

Skälet till att man har valt denna lagkonstruktion är att man vid skadeståndslagens tillkomst ansåg att ett allmänt culpaansvar skulle medföra alltför svåröverskådliga konsekvenser. Denna typ av risker kan vidare vara svår att täcka genom ansvarsförsäkring men risken att genom oaktsamhet vålla andra än medkontrahent ren förmögenhetsskada har ansetts som liten.¹¹⁹ I förarbetena poängteras samtidigt att paragrafen inte får läsas motsatsvis. Dock skall inte lagstiftningen utgöra hinder för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett utvidgat ansvar för ren förmögenhetsskada utanför de lagreglerade områdena.¹²⁰ Nyligen har HD tagit steget mot en praxis mot ett sådant synsätt.¹²¹ Där ansågs ett handlande som skadevållaren orsakat ett utomstående företag ej som konkurrensrättsligt försvarligt och utgjorde ett tydligt avsteg från vad som krävs av en kommersiell aktör. Företaget ålades att ersätta omsättningsbortfall (ren förmögenhetsskada) eftersom skadevållarens handlande var kvalificerat otillbörligt. Notera dock att i kontraktsförhållanden ansvarar man som huvudregel för oaktsamt vållad ren förmögenhetsskada och ersätts enligt allmänna kontraktsrättsliga principer när den tillfogats medkontrahenter.

19 ”IT-skador”

Frågor som mera specifikt är hänförliga till skador på IT-relaterad utrustning som hård- och mjukvara har inte behandlats av HD. Skadeförsäkringens Villkorsnämnd har dock behandlat frågor av den arten. I SkVN 85/1990 behandlades frågan om förlust av data. I ärendet hade en datakonsult på ett felaktigt sätt dragit ut en stickpropp vilket resulterade i att ett telefonnummerminne raderades. Nämnden fann att skadan utgjorde ren förmögenhetsskada som inte omfattades av den gällande försäkringen. Enligt Smitt m.fl. är det otvivelaktigt att det skedde en fysisk förändring av magnetfältet i adressregistrets minnesenhet när stickproppen drogs ut vilket medförde att informationen förändrades/försämrades. Ett mera funktionalistiskt synsätt pekade på att det skulle röra sig om en sakskada¹²²; man analyserar då den ekonomiska förlustens funktionella samband med ett visst objekt.¹²³ Även Christner anser att förlust av data normalt bör betraktas som en sakskada.¹²⁴

Saken kan också bli problematisk när felaktig information orsakar skada på fysiska föremål. Detta har prövats i Skadeförsäkringens Villkorsnämnd där det rörde sig om ett datorprogram som skulle framställa direktadresserad reklam genom att förse en tryckpress med namn- och adressuppgifter. Genom ett fel i programvaran trycktes fel uppgifter på materialet och nämnden kom fram till att den felaktiga informationen från datorprogrammet sett ensamt innebar en sakskada på det minne där uppgifterna lagrades. Om reklamaterialet blivit obrukbart och måste slängas hade det dock rört sig om en sakskada på detta material.¹²⁵ I ett annat avgörande handlade det om felaktiga adresser som trycktes på kataloger. Eftersom katalogerna i sig blev förstörda, ansågs detta utgöra en sakskada.¹²⁶ Tänkbart är att man skulle kunna se ett programvarufel i ett program eller minne (som utgör en lös sak) som en sakskada

¹¹⁹ Bengtsson & Strömbäck. Skadeståndslagen – en kommentar s. 55.

¹²⁰ Prop. 1972:5 s. 568.

¹²¹ HD: s dom, mål nr T 4136-03.

¹²² Smitt m.fl. Databranschens standardavtal, s. 97.

¹²³ Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 159.

¹²⁴ Christner. Kommentarer till IT-branschens standardavtal, s. 78.

¹²⁵ SkVN 14/1983

¹²⁶ SkVN 116/1988

och som skulle resultera i att en efterföljande förmögenhetsskada skulle ersättas som en sakskada.¹²⁷ Frågan om en förmögenhetsskada som orsakats av ett programvarufel skall ses som en ren förmögenhetsskada eller som en följd av en sakskada är osäker och ett prejudikat från HD skulle vara på sin plats för att klargöra rättsläget.

19.1 Diskussion

Konsekvenserna av "Flygmotorfallet" är flera. I målet behandlades en typ av sakskada som benämns "ingrediensskada". Ett exempel på en sådan skada är när försäkringstagaren levererar en produkt (A) till sin kund som i sin tur förenar denna med sin egen produkt (B), vilket resulterar i en slutprodukt (C). Om egendomen A är felaktig kan den fysiskt skada B eller funktionellt skada B. I båda fallen är C antingen trasig eller så kan produkten inte användas för det ändamål som är tänkt. Om ett fel i en datorkomponent resulterar i så allvarliga driftsstörningar att datorn inte kan användas för sitt ändamål betraktas skadan som en sakskada. Likaså om felet innebär en begränsad funktionsstörning och datorn endast till viss del kan användas för sitt ändamål.¹²⁸

Avgörandena från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd pekar på en uppfattning att när ett datorprogram förmedlar felaktig information till ett datamedia, anses datamediet har drabbats av en sakskada och informationen på datamediet som en ersättningsbar, efterföljande förmögenhetsskada. Om försäkringstagaren levererar felaktig information till en kund och kunden sedan lagrar denna på ett datamedia, kan kostnader uppkomma för att rätta till felet eller för att rekonstruera den tidigare informationen. I dessa fall ersätts endast kostnaden att framställa ett felfritt datamedia.

Frågan om den annars problemfyllda gränsdragningen mellan sakskada och ren förmögenhetsskada blir inte aktuell när försäkringens omfattar alla tre typer av skada: person-, sak- och ren förmögenhetsskada. Försäkringens omfattning blir då beroende av andra faktorer såsom de undantag som finns i försäkringsvillkoren.

20 Något om domstolspraxis i USA vid defekt mjukvara och förlust av data

Detta avsnitt är tänkt att belysa frågan om vilket håll utvecklingen har pekat i USA när det gäller försäkringar och skador som har sitt ursprung i datainformation. Källan som jag har använt mig av är en artikel författad av en advokatbyrå i USA. Den utgör en resumé av den praxis som vuxit fram i USA och de problem som domstolarna har ställts inför. Eftersom försäkringsbolaget Chubb har sina rötter i USA har jag ansett det intressant att belysa kopplingen då viss terminologi avspeglas i försäkringsvillkoren; exempelvis definitionen av sakskada. Man skall särskilt ha i åtanke att det råder ett helt annat skadeståndsklimat i USA än i exempelvis Norden. Några faktorer som gör jämförelser komplexa är framför allt en annan processbenägenhet, ett jurysystem som skapar komplikationer samt dyrare rättegångar.

¹²⁷ Dämvik. Skadeståndsansvar för fel i datorprogram. s. 43.

¹²⁸ Ullman. Utvidgat skydd vid ingrediensskada, NFT 3/1995, s. 233.

Frågan som är aktuell är om förlusten av immateriell tillgång¹²⁹ såsom mycket värdefull data, mjukvara eller hemsidor kan anses som sakskada i den allmänna ansvarsförsäkringens terminologi.¹³⁰ I artikeln skriver författaren att data och mjukvara varken faller inom kategorin materiell eller immateriell tillgång.¹³¹ Det är uppenbart att de inte kan vidröras fysiskt, men de har trots allt ett inneboende värde. Ett flertal domar i USA på senare år har kommit till slutsatsen att data och mjukvara inte är en materiell tillgång.¹³² Det första målet handlade om skada och förlust som svarandens mjukvara för Internetåtkomst orsakade på kärandens mjukvara. Svarandens mjukvara orsakade ostabilitet, krascher och korrupta filer på kärandens dator. Försäkringen omfattade endast sakskada och domstolen kom fram till att datormjukvara och datasystem inte var en materiell tillgång i ordets rätta bemärkelse eftersom den grundläggande betydelsen av ordet materiell var saker som man kan ta på. Domstolens slutsats var att data och mjukvara inte kan uppfattas av sinnen och därför anses som immateriell.¹³³ Domen överklagades men bekräftades av överrätten. I processen gjordes en skillnad mellan å ena sidan hårddiskarna där data är lagrad och å andra sidan datainformation. Det fastslogs att hårddiskarna utan tvekan var en materiell tillgång medan datainformation motsvarade en abstrakt idé. Därför var förlusten av eller skada på mjukvara inte en skada på hårdvaran utan på en abstrakt tanke; tankar, logik, instruktioner och information är inte en materiell tillgång. En domare var i dissens och hävdade att det inte var av någon betydelse huruvida mjukvaran skulle anses som en materiell eller immateriell tillgång. Stämningen var utformad så att skada drabbat datorerna i sin helhet och att mjukvara lämnar ett fysiskt spår på datorns hårddisk. Svarandens mjukvara hade således förändrat den fysiska strukturen i datorns hårdvara vilket var likvärdigt med fysisk skada på själva datorn (sakskada).

I målet *Cincinnati Insurance Company v. Professional Data Service Inc.* rörde det sig om en beställare som stämde en leverantör eftersom mjukvaran inte fungerade som avtalat vilket fick konsekvenserna att beställaren inte hade något datasystem att nyttja, samt att medicinsk patientdata hade förstörts. Domstolen avlog kärandens talan då han inte gjort gällande att skadan var en sakskada. Den konstaterbara förlusten var kärandens möjlighet att använda systemet samt förlusten av patientdata. Ingen av förlusterna kan anses som sakskada då ingen av skadorna är fysiskt beskaffad och kan inte uppfattas av sinnen.

I målet *Computer Corner Inc. v. Fireman's Fund Insurance Co.* kom underinstansen fram till att data är materiell och har en fysisk plats som den är lagrad på och kan fysiskt skadas och förstöras vilket enligt domstolen gjorde den till en materiell tillgång. Domen överklagades inte och försäkringsbolaget fick betala ut ersättning.

Utgången blev den motsatta i *State Auto. Prop. & Cas. Insurance Co. v. Midwest Computers & More* där domstolen helt enkelt gick på ordalydelsen av ordet "materiell" och konstaterade att data, förutom hårdvaran som den lagras på, inte var en materiell tillgång då den inte kan tas på, hållas i eller uppfattas av de mänskliga sinnen.

I målet *American Guarantee & Liability Insurance Co. v. Ingram Micro* var domstolens uppfattning att termen fysisk skada inkluderade förlusten av datorns användning och

¹²⁹ Materiell och immateriell tillgång i bemärkelsen "som man kan ta på/ej ta på".

¹³⁰ Nixon Peabody LLP – Attorneys at Law. Insurance Law Alert, s. 1 ff.

¹³¹ Tangible och intangible property.

¹³² För fullständiga hänvisningar till domarna hänvisas till behandlad artikel.

¹³³ AOL v. St. Paul Mercury Insurance Company.

funktionalitet. Mot beaktande av datorns stora dominans på våra liv var en bred tolkning av begreppet på sin plats.

Det är tydligt att man i USA har tillämpat ordalydelsen av ordet ”materiell” och således uteslutit skada på data/information som en sakskada. Artikelförfattaren ställer sedan frågan om möjligheten att inte använda sig av en specifik mjukvara på datorn är tillräckligt för att säga att datorhårdvaran har förlorat sitt användningssyfte och funktionalitet, eller om datorn måste vara helt oanvändbar. Om så var fallet hade ett yrkande om ersättning för funktionsnedsättning¹³⁴ kunna gottgöras. Detta resonemang stämmer väl överens med den definition av sakskada som råder i Sverige efter det s.k. ”Flygmotorfallet”.

Liksom i Sverige omfattas endast sak- och personskada av den allmänna ansvarsförsäkringen. Ren förmögenhetsskada ersätts enligt kontraktsrätten eller om försäkringstagaren tecknat en tilläggsförsäkring, exempelvis Chubbs E&O. Förlusten av data har i praxis ansetts som en ren förmögenhetsskada.

Sammanfattningsvis har man i USA sett strikt på ordalydelsen och kopplingen mellan fysisk förändring för att bedöma om en sakskada föreligger. I de fall då man frångått detta synsätt och definierat skadan som en sakskada, har varit vid ett funktionellt synsätt där mjukvaran ansetts som en nödvändig del i datorns användningsområde.

21 Försäkringsbolaget Chubb

21.1 Inledning

The Chubb Group of Insurance Companies, i fortsättningen Chubb, grundades i Nordamerika och är idag ett av världens ledande försäkringsbolag för privat- och företagsförsäkringar. Deras huvudsakliga inriktning är sak- och ansvarsförsäkringar där ansvarsförsäkringarna täcker allt från allmänt ansvar och produktansvar till ren förmögenhetsskada.¹³⁵ Den försäkringslösning som är aktuell för denna uppsats är ”Electronic Products and Services Errors or Omissions Insurance”.¹³⁶

Försäkringen är en s.k. ”Claims made” försäkring därmed menas att försäkringen täcker skadeståndskrav riktade mot försäkringstagaren och som anmälts till försäkringsbolaget inom försäkringstiden eller inom 30 dagar efter dess utgång.¹³⁷ Denna typ av villkor används för datakonsulter medan tekniska konsulter har en ”Occurrence” försäkring som gäller från och med skadans inträffande.

21.2 Riskinventering

När försäkringsbolaget får en förfrågan från en kund att teckna en försäkring inleds en selektiv och ingående bedömning av den presumtive försäkringstagaren. Enligt Magnus

¹³⁴ ”Loss of use of tangible property”.

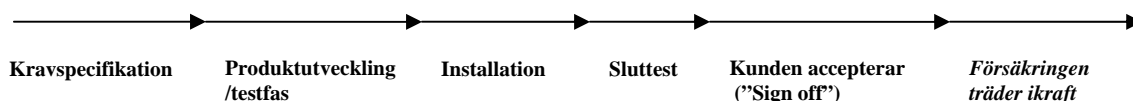
¹³⁵ Chubb företagsförsäkring – fråga oss om vår specialiststrategi.

¹³⁶ Min översättning: Försäkring för fel eller försummelse i elektroniska produkter och tjänster.

¹³⁷ Försäkringsvillkor Chubb, s. 4.

Flyrin¹³⁸ har försäkringsmäklaren och försäkringstagaren ett mycket nära samarbete och man gör en konsekvent och realistisk prissättning av försäkringsbehovet. Försäkringsmäklaren har till uppdrag att utreda kundens exponering och råda kunden till ett heltäckande försäkringsskydd – så långt detta är möjligt. Försäkringsbolaget riskbedömer och prissätter sedan individuellt utifrån de fakta som presenteras i upphandlingsunderlaget. Utgångspunkten är vilken typ av kontrakt som försäkringstagaren använder sig av i sin verksamhet och enligt Flyrin används standardavtal i stor utsträckning i Sverige och till skillnad från exempelvis USA är synen här på avtal sund. Riskbedömning vid försäkringar som rör IT är särskilt vanskelig och i sin bedömning av försäkringstagaren går man djupare än det formulär som annars vanligtvis används. I denna del kan man enligt Flyrin skönja en dålig insikt hos datakonsulterna i hur en riskbedömning verkligen går till vid tecknande av en försäkring. Den lägsta självrisk för Chubbs ”Försäkring för fel eller försummelse i elektroniska produkter och tjänster” är 100 000 kronor per skada. Tendensen har dock varit sjunkande premier där syftet är att hålla en jämn premiesättning. Enligt uppgift sker en totalskada var 10-20 år.¹³⁹

Chubb undviker att försäkra rena affärssystem (CRM, ERP, SCM), som utgör ”ryggraden” i verksamheten. En förklaring är att de är oerhört komplexa och påverkar ett bolags hela verksamhet. Detta innebär att ett litet fel kan kosta oerhörda summor vid stillestånd i verksamheten, exempelvis hos processindustrin, eller bilindustrin.¹⁴⁰ När det gäller själva tidpunkten från vilken försäkringen startar kan följande översiktliga och grovt förenklade tidslinje användas.

Tidigare fångade försäkringen upp även skador som uppstod under produktutvecklingen och testfasen. Detta innebar att man försäkrade prototyper och tidigt havererade projekt. Denna typ av omfattning innebar att Chubb försäkrade dåligt utförda jobb som datakonsulten genomfört. Att låta försäkringen täcka en affärsrisk som borde ombesörjas av datakonsulten själv var inte eftersträvaransvärt och enligt Chubb inte ett försäkringsbart moment. Stora IT-projekt styckas upp i delprojekt där avstämningen sker successivt allteftersom arbetet fortgår. Mellan åren 1999-2000 skedde en överhettning på IT-marknaden (läs ”IT-bubblan” sprack) och där dåligt specificerade krav på beställda produkter var en vanlig syn. Idag föreligger en högre medvetenhet både hos beställare som leverantörer. I synnerhet har beställaren mognat och kräver exempelvis försäkringscertifikat som visar att leverantören har en försäkring för ren förmögenhetsskada med tillräckligt försäkringsbelopp.

Försäkringen täckte tidigare kostnader som uppkom p.g.a. försenad leverans. Även skadeståndskrav som hade sin upprinnelse i immaterialrättsliga frågor var en affärsrisk som omfattades av försäkringen. Eftersom skadorna för framför allt immaterialrättsliga fel blev alltför höga, i synnerhet i USA, omfattas dessa två poster ej längre av försäkringen, dvs. det handlar om affärsrisker som Chubb inte längre är villiga att försäkra.

¹³⁸ Avdelningschef på Chubbs avdelning för ansvarsskador.

¹³⁹ Intervallat gäller verksamheter med hög risk, exempelvis affärssystem och rena konsulter utan egen mjukvara. I dessa fall sker kund Anpassningar av annans mjukvara eller utveckling av ny mjukvara helt och hållet efter kundens önskemål. Det ”normala” torde vara var 10 år.

¹⁴⁰ Magnus Flyrin, Chubb.

För att försäkringsbolaget skall kunna erbjuda kunden, den presumtive försäkringstagaren, ett försäkringskydd som avspeglar den risk som den specifika verksamheten uppvisar måste försäkringsbolaget göra en individuell bedömning av kundens verksamhet. Chubbs riskbedömning är omfattande och kunden får fylla i ett formulär för Ansvarsförsäkring ren förmögenhetsskada i sin ansökan om försäkring. Formuläret utgör grunden för riskbedömningen och försäkringsbolaget kan självfallet efterfråga ytterligare uppgifter. I formuläret som består av elva sidor skall kunden intyga ”att skäligen efterforskning har gjorts för att erhålla de svar som givits och som är sanna, korrekta och fullständiga efter hans/hennes bästa förstånd”.¹⁴¹ Till ansökan skall följande material bifogas:¹⁴²

1. Marknadsföringsmaterial och produktbroschyrer.
2. Ert standardavtal och största försäljnings-, service- och licensavtal.
3. Er senaste årsredovisning eller reviderade räkenskaper.
4. Om Ert bolag är yngre än 3 år, proforma och affärsplan.
5. Skadestatistik.
6. Avtal med underkonsulter.

Några av frågorna som ställs till kunden är:

- Vilket användningsområde produkterna/tjänsterna har. Här skall kunden markera om produkterna kommer att användas inom särskilt känsliga branscher: ex. medicin, flyg/försvar, sekretessapplikationer, bank- och finansiella transaktioner. Vidare efterfrågas uppgifter om längden och storleken på ingångna kontrakt samt vilken den värsta konsekvensen skulle bli om kundens produkt inte fungerar. Enligt Flyrin visar ett bra svar på denna fråga en riskmedvetenhet från kundens sida, och ger Chubb en bild av en riskmedveten och professionell kund. Alltför ofta ser Chubb dåliga eller arroganta svar under denna del vilket ger ett ganska dåligt helhetsintryck av kunden, och deras syn på risk och försäkringsbara exponeringar.
- Nästa moment rör granskning av avtal. Under denna punkt efterfrågas uppgifter om avtal granskas av juridisk rådgivare, avtal under de olika testfaserna och om kunderna undertecknar ett skriftligt avtal med specifikation för produkten/tjänsten som skall tillhandahållas.
- Kvalitetskontroller/rutiner vid systemutveckling. Avsnittet syfte är framför allt att fastställa om kunden har en formell metod för att dokumentera arbetet: får kunden fylla i en skriftlig kravspecifikation som används som underlag för att avgöra kundens förväntningar på produkten och om mellankommande ändringar i avtalet dokumenteras med en skriftlig bekräftelse från kunden. Man vill också ha uppgift om kunden behåller dokument gällande system- och produktutvecklingen. När projekt förändras under vägen, och man inte är noggrann med förändringar i uppdraget, riskerar man att glida ifrån varandra och ha olika syn på beställd vara/tjänst och faktisk levererad vara/tjänst. Detta är och har varit en stor bidragande orsak till att projekt aldrig avslutas, utan havererar med skadeståndskrav eller hävt avtal som följd. Fenomenet kallas ”scope creep” och är enligt Flyrin ett stort problem.
- Slutligen skall kunden informera om skador, stämningar eller rättsliga åtgärder: tidigare, pågående eller kommande skadeståndskrav riktade mot bolaget.

¹⁴¹ Chubb. Formulär för Ansvarsförsäkring ren förmögenhetsskada, s. 11.

¹⁴² Chubb. Formulär för Ansvarsförsäkring ren förmögenhetsskada, s. 1.

21.3 Försäkringsvillkoren

För att få en förståelse för nedanstående villkor kommer jag att redogöra för några grundläggande begrepp. Termen ”The Company” syftar på försäkringsbolaget Chubb och **Claim** ett krav på ersättning. Syftet med uppsatsen är att översiktligt redogöra för de villkor som kan anses som särskilda för just datakonsulters del. Detta har inneburit att jag inte behandlar de villkor som får anses som allmänna villkor i ansvarsförsäkringen. Vidare har jag inte behandlat villkor som tar sikte på immaterialrättsliga fel samt skador som inte klassificeras som person-, sak- och ren förmögenhetsskada. Det handlar då om skador som i försäkringsvillkoren benämns ”Advertising injury” samt ”Personal injury”.

Försäkringen täcker **Computer Services** vilket definieras som:

”Consulting, analysis or design of electronic hardware, software or systems.
Electronic hardware or software maintenance for others.
Data processing for others.
Facilities management for others in respect of information technology services.
Training on electronic systems or programs.
Testing of electronic hardware or systems.
Project Management of Information Technology contracts.”¹⁴³

Uppräkningen är uttömmande och täcker väl in en datakonsults differentierade arbetsuppgifter. Vidare omfattas **Insured’s Electronic Products**:

”an electronic component, system or program including software, firmware or hardware which the Insured or others trading under the Insured’s name designed, manufactured, provided, sold, installed, handled or distributed.”¹⁴⁴

Till skillnad från Trygg-Hansas försäkring som behandlas nedan omfattar Chubbs försäkring ”skada på levererad egendom”. Villkoret definierar samtidigt skador av karaktären ”vårdskador” samt ”egendom som hyrs, transporteras m.m.”

Försäkringens omfattning och undantag är uppdelade i sektioner där sektionerna ”Coverage A” och ”Coverage B” är intressanta att belysa utifrån uppsatsen syfte. Följaktligen täcker försäkringen under sektionen **“Coverage A”**:

”Subject to the Limit the Company will indemnify the Insured for all sums for which the Insured is legally liable to pay as damages and **Claims Expense** in respect of any **Claim** first made against the Insured, and reported during the Period of Insurance or within 30 days of its termination in respect of any act, error or omission committed in good faith by or on behalf of the Insured after installation, testing and sign off by the customer in:

- 1) the performance of or failure to perform **Computer Services** for others; or
- 2) the failure of the **Insured’s Electronic Products**.”¹⁴⁵

Om en handling, fel eller försummelse begåtts i god tro ersätter försäkringsbolaget skadestånd och till dit hänförliga kostnader. Försäkringen omfattar bara utförande eller fel i utförandet av ”Computer Services” eller fel i ”Insured’s Electronic Products”. En viktig begränsning är att

¹⁴³ ”Glossary”. Försäkringsvillkor Chubb, s.13.

¹⁴⁴ Försäkringsvillkor Chubb, s.14.

¹⁴⁵ Försäkringsvillkor Chubb, s. 5.

försäkringen bara omfattar fel som uppkommer efter installationen, test av produkten samt efter kundens godkännande av leveransen.

Vidare innehåller försäkringen en intressant utformning av ett villkor där försäkringsbolaget ersätter arvode och utlägg som försäkringstagaren skulle vara berättigad till att erhålla från sin kund, utan hänsyn till hans handlande, fel eller försummelse. Försäkringsbolaget kan ersätta obetalda fakturor och betalar innan en skada har skett. Chubb betalar ett belopp för att undvika ett större belopp i form av ett skadeståndskrav. Ett av skälen till ett sådant förfarande är att man vill undvika ”badwill”.

För att ersättning skall betalas ut kräver bolaget att försäkringstagaren kan visa att hans motfordran på kunden är större än det skadeståndsanspråk som kunden kräver av försäkringstagaren och som omfattas av ”Coverage A” (Coverage B, andra stycket).

Fel eller försummelse regleras i ”Coverage A” och nedanstående villkor är således subsidiärt till ”Coverage A”. Om ersättning betalas ut till försäkringstagaren med grund i ”Coverage B” och ett efterföljande skadeståndskrav ersätts enligt ”Coverage A”, skall ersättningen som betalats ut enligt ”Coverage B” anses som en del av skadeersättningen i ”Coverage A” och således reduceras från det slutgiltiga beloppet.

Försäkringsvillkoret lyder som följer under ”**Coverage B**”:

“1) Subject to the Limit of Liability the Company will also indemnify the Insured for any **Claim** for fees and expenses which the Insured but for their act, error or omission would be entitled to recover from their Customer if such **Claim** is made in connection with their business and notified to the Company during the Period of Insurance.

However no indemnify will be granted unless the Insured can show to the Company’s satisfaction that the institution of proceedings for recovery of fees or expenses by the Insured would provoke a potentially valid **Claim** for a greater amount from the customer of the Insured for which indemnity would be provided under Coverage A above.”¹⁴⁶

För att försäkringsbolaget skall utreda en skada under detta villkor krävs att försäkringstagaren tillhandahåller kopior på alla kontrakt, dokument, korrespondens, fakturor och andra räkenskaper som är hänförliga till försäkringstagarens kund. Försäkringstagaren har också en skyldighet att låta försäkringsbolaget intervjua försäkringstagarens anställda. Informationen skall tillhandahållas försäkringsbolaget inom 30 dagar från det att ett försäkringskrav inkom.¹⁴⁷ En situation som torde omfattas av ”Coverage B 1)” är när köparen inte fullföljer leveransen och säljaren därför häver det i enlighet med bestämmelser i avtalet. Säljaren kan även erhålla ersättning om köparens dröjsmål med betalning har ådragit säljaren särskilda utgifter.

”**Coverage B**” omfattar dessutom:

2) The Company will also indemnify the Insured for any **Claim** made in connection with their business and notified to the Company during the Period of Insurance for loss of or damage to documents, including data on disks, of others whilst in the custody of the Insured or any person to whom the Insured has entrusted them or anywhere in transit in respect of:

¹⁴⁶ Försäkringsvillkor Chubb, s. 5.

¹⁴⁷ ”Claims d)” Försäkringsvillkor Chubb, s. 11.

- a) all damages which the Insured is legally liable to pay resulting from such loss or damage;
- b) all reasonable costs and expenses incurred by the Insured in replacing or restoring such documents subject to a maximum of £10.000 during the Period of Insurance;

Vidare gör försäkringen i denna del undantag för skador utanför EU, ”normalt slitage” samt att det utgår en för denna del särskild självrisk på £1000. Kravet för ersättning är att försäkringstagaren kan styrka kostnaderna med fakturor och kontouppgifter.

21.3.1 Undantag

För ovanstående ”Coverage A” och ”Coverage B” gäller följande undantag:

”Coverage A&B Exclusions

The Company will not indemnify the Insured in respect of **Claims** arising from:

1. cost guarantees or estimates being exceeded;
2. [...] ¹⁴⁸
3. failure of the **Insured’s Electronics Products** to prevent unauthorised access to or use of an electronics system or program;” ¹⁴⁹

De allmänna undantagen, **General Policy Exclusions**, har liksom alla andra ansvarsförsäkringar en ”moralklausul” (a). Bolaget ersätter inte krav som har sitt ursprung i:

- a) any act or omission committed by any part with the intent to cause loss or damage which has the consent or prior knowledge of an elected officer, director, partner or spouse of any partner of any Insured;
- b) [...]
- c) **Property Damage** and **Bodily Injury**; unless such **Claim** is for **Bodily Injury** and **Property Damage** arising out of the design plans, specifications, formula, directions or advice prepared or given by the Insured for a fee;

Försäkringen omfattar sak- och personskada men endast om skadan har sin grund i de i villkoret uppräknade fallen (c). Exempelvis ersätts en skada som uppkommit p.g.a. att datakonsulten gett ett felaktigt råd i sin roll som datakonsult (”for a fee”). Terminologin pekar på att det rör sig om skador vid professionell rådgivning. I kommentaren till detta villkor kan det vara på sin plats att redogöra för försäkringens definition av skadetyperna. Med **Bodily injury** menas:

”bodily injury, sickness or disease sustained by any person other than **Employee** including death at any time resulting therefrom.” ¹⁵⁰

Property damage:

”Physical injury to or destruction of tangible property including loss of use thereof at any time resulting therefrom.” ¹⁵¹

¹⁴⁸ Immaterialrättsliga intrång, ex. patent etc.

¹⁴⁹ S.k. ”security breach”, ex. avsaknaden av brandvägg.

¹⁵⁰ ”Glossary”. Försäkringsvillkor Chubb, s. 13.

¹⁵¹ ”Glossary”, Försäkringsvillkor Chubb, s. 15.

21.4 Sammanfattning

Den riskinventering som Chubb gör vid en ansökan om försäkring är omfattande. Detta torde borga för att försäkringstagaren får en försäkring som matchar de risker som uppkommer i verksamheten samt att försäkringsbolaget får största möjliga underlag för sin premiesättning. Chubbs försäkring för fel eller försummelse i elektroniska produkter och tjänster är en utpräglad specialistförsäkring. Sammanfattningsvis ersätter försäkringen person-, sakskada- och ren förmögenhetsskada. Huvudregeln är att ren förmögenhetsskada ersätts och person- och sakskada endast om den härrör från ”design plans, specifications, formula, directions or advice prepared or given by the Insured for a fee”. Skadetyper ren förmögenhetsskada omnämns inte i försäkringsvillkoren vilket torde innebära att klassificeringen av skadetyperna är av en underordnad betydelse.

22 Försäkringsbolaget Trygg-Hansa

22.1 Riskinventering

Trygg Hansas försäkring ”Ansvarsförsäkring - Datakonsulter/Extern dataverksamhet” är en tilläggsförsäkring till ”Ansvarsförsäkring för rörelse”. Eftersom min uppsats uteslutande skall behandla försäkringsvillkor som är säregna för datakonsulter kommer jag i min redogörelse endast att lyfta fram sådana villkor. För övriga villkor hänvisas till de kompletta villkoren. Försäkringstagaren och försäkringsbolaget kan träffa avtal om särskilda villkor, avsteg från de allmänna bestämmelserna, om sådana finnes är de angivna i försäkringsbrevet.

Skadereglerarens första åtgärd efter att försäkringsbolaget har mottagit en skadeanmälan är att pröva om ersättningskravet utgör ett skadeståndsansvar för person, sak- eller ren förmögenhetsskada. I detta moment skall han således undersöka om kravet i sig är ett skadeståndskrav och med utgångspunkt i gällande rätt, vilken beteckning skadan skall erhålla. Nästa moment har till uppgift att fastslå om skadan träffas av något av försäkringens undantag eller om den faller inom den avtalade självriskan. Om resultatet är att skadeståndskravet omfattas av ansvarsförsäkringen skall den fortsatta utredningen avgöra om försäkringstagaren är skadeståndskyldig enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler eller enligt avtal som försäkringen omfattar.

Vid inventeringen av kunden tas hänsyn till faktorer såsom hur länge försäkringstagaren varit verksam, storleken på verksamheten och vilken utbildning datakonsulterna har. Man tittar också i viss mån på bakomliggande avtal och eventuella begränsningar däri men man har inget krav på att försäkringstagaren skall använda standardavtal.¹⁵² Enligt Ullman tycks inte motsägelsefulla, otydliga eller ofullständiga standardvillkor förorsaka några större skaderegleringsproblem hos försäkringsbolagen.¹⁵³

22.2 Försäkringsvillkoren

De villkor som är markerade med asterisk (*) kompletteras eller ändras när ansvarsförsäkring för datakonsult är tecknad.

Allmänna villkor i ansvarsförsäkringen för rörelse

3 Ansvarsförsäkring

3.2 När försäkringen gäller*

Försäkringen gäller för skada som inträffar under den tid försäkringen är i kraft. Vid serieskada* gäller försäkringen även för efterföljande skador i serien om första skadan i serien inträffar under den tid försäkringen är i kraft. Denna utvidgning gäller dock endast skador som inträffar inom sex år från den första skadan i serien. * Med serieskada avses flera skador av samma typ som orsakas av liknande fel, defekter eller säkerhetsbrister hos en eller flera produkter.

¹⁵² Krav på standardavtal om ”Tekniska konsulter”.

¹⁵³ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 103.

Villkorets innebörd är att försäkringen skall vara i kraft, giltig, när skadan inträffar (inträffandeteorin/occurrence). Utgångspunkten är när skadan faktiskt har inträffat fastän effekten kan visa sig lång tid därefter.¹⁵⁴

3.7 Försäkringens omfattning

3.7.2 Person- och sakskada*

Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för person- och sakskada. Om försäkringen inte omfattar viss skada på egendom eller viss personskada omfattar försäkringen inte heller förmögenhetsskada till följd av den undantagna skadan.

Försäkringen omfattar inte ren förmögenhetsskada (se dock 3.7.4¹⁵⁵), med vilket förstås ekonomisk skada som uppkommit utan samband med att någon lider person- eller sakskada.

Försäkringen definierar enbart ren förmögenhetsskada. Definitionen är densamma som den i skadeståndslagen.

3.7.10 Undantag*

Vad försäkringen inte gäller för.

3.7.10.10 Skada på egendom som hyrs, transporteras m m*

Försäkringen gäller inte för skada på egendom som den försäkrade eller annan för hans räkning

- hyr, leasar, lånar eller nyttjar
- på grund av särskilt åtagande därom transporterar, lyfter eller förvarar
- uppför eller nedmonterar såvitt gäller byggnader eller broar.

Här skall det röra sig om situationer där försäkringstagaren på ett kvalificerat sätt tagit hand om sin kontraktsparts egendom. Det finns inget krav på att nyttjandet skall vara varaktigt utan det är tillräckligt att försäkringstagaren har för avsikt att använda egendomen.¹⁵⁶

3.7.10.12 Skada på levererad egendom

Försäkringen gäller inte för skada på egendom som den försäkrade eller annan för hans räkning åtagit sig att uppföra, sälja eller leverera oavsett när skadan inträffar. Försäkringen gäller inte heller för kostnad för hantering eller åtgärd som den försäkrade nedlagt på den levererade egendomen.

Undantaget avser inte skada på tidigare levererad egendom om skadan inträffar till följd av att den försäkrade

- fullgör avtal som inte har samband med det ursprungliga leveransavtalet
- utför underhålls- eller servicearbete efter garantitidens utgång.

Villkoret är i första hand en avgränsning mot försäkringsskyddet i egendomsförsäkringen. Vidare ger undantaget uttryck för principen om att rena affärsrisker inte skall försäkras.¹⁵⁷ Villkoret skall tolkas så att om ett fel i egendom ger upphov till en skada på annan egendom än den levererade egendom samtidigt som egendomen själv skadas, ersätter ansvarsförsäkringen skadan på den andra egendomen men inte skada på egendomen själv. Formuleringen i andra stycket innebär att tidigare levererad egendom jämförs med vilken egendom som helst som är i köparens besittning. Det köprättsliga ansvar som tidigare har

¹⁵⁴ Dennerståhl & Lindgren. Ansvarsförsäkring för företag, s. 22.

¹⁵⁵ Ekonomisk och ideell skada enligt 48 § personuppgiftslagen (PUL).

¹⁵⁶ Dennerståhl & Lindgren, Ansvarsförsäkring för företag, s. 48 f.

¹⁵⁷ Huruvida ett sådant argument har slagkraft i den moderna försäkringsrätten har diskuterats ovan.

ansetts utgöra en ej försäkringsbar risk, omfattas nu utan inskränkning av detta villkor.¹⁵⁸ Skada på levererad egendom ersätts när den omfattas av ett tidigare köpeavtal samt om den skadas efter garantitidens slut.

3.7.10.20 Rådgivande verksamhet*

Försäkringen gäller inte för skada uppkommen till följd av fel eller brist i utredningar, besiktningar, beskrivningar, beräkningar, ritningar, råd eller anvisningar som lämnats i yrkesmässigt rådgivande verksamhet.

Ett allmänt villkor som är representativt för andra ansvarsförsäkringar i Sverige. Utesluter skador som uppkommer i yrkesmässig rådgivning. Underlåtna kvalitetskontroller eller leveransprovningar brukar anföras till den ovan diskuterade, allmänna undantaget för ansvarsförsäkringar, om att försäkra kommersiella risker.

3.12 Skaderegleringsbestämmelser

3.12.4 Dokumentationsplikt för levererad egendom

Den försäkrade och försäkringstagaren skall i rimlig omfattning bevara konstruktionsritningar, tillverkningsplaner, recept, instruktioner, leveransavtal, bruksanvisningar, garantier och liknande handlingar som kan vara av betydelse vid skadeutredning om ansvar för skada genom levererad egendom.

Såsom villkoret utvisar är det viktigt att försäkringsbolaget har adekvat underlag i sin skadereglering. Dels för att utröna om det föreligger ett skadeståndsansvar som omfattas av försäkringen, hur skadan skall klassificeras eller om något undantag är tillämpligt. Med utgångspunkt i dessa handlingar är det därtill möjligt att bedöma om datakonsulten utfört arbetet enligt branschnorm. Exempelvis kan dokumentationen granskas av någon annan datakonsult för att på så sätt utröna om försäkringstagaren utfört arbetet enligt branschpraxis etc.

10 Allmänna avtalsbestämmelser

10.16 Dataundantag för Egendoms- och Avbrottsförsäkring

Försäkringen omfattar inte skada som består i förlust eller förändring av information på datamedia och heller inte kostnad eller förlust till följd av sådan händelse. Försäkringen gäller dock om försäkringstagaren kan visa att kostnaden eller förlusten är en direkt följd av ersättningsbar fysisk skada på annan egendom.

Som rubriken till villkoret lyder så är villkoret tillämpligt i Egendoms- och Avbrottsförsäkring. Villkoret är utformat mot bakgrund av den typ av sakskada som benämns ”ingrediensskada”.

22.3 Allmänna villkor i försäkring för datakonsult

I denna del redogör jag för de villkor som ändras om försäkringstagaren valt att teckna tilläggsstycket ”Ansvarsförsäkring - Datakonsulter/Extern dataverksamhet”.

6.7.1 Rådgivande verksamhet

¹⁵⁸ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 136.

Undantaget i 3.7.10.20 (Rådgivande verksamhet) i Kap 3 upphävs.

Eftersom försäkringen just tar sikte på bl.a. den yrkesmässiga rådgivning som datakonsulten utför så upphävs undantaget i ”Ansvarsförsäkring för rörelse”.

6.7.2 Ren förmögenhetsskada

Person och sakskada

Med ändring av 3.7.2 (Person- och sakskada) i Kap 3, omfattar försäkringen även ren förmögenhetsskada som försäkrad orsakar kontraktspart genom fel eller försummelse vid utförande av tjänst i försäkrad verksamhet. Flera skador anses som en skada om de härrör från samma fel eller försummelse i ett och samma uppdrag.

Ansvarsförsäkring - Datakonsulter/Extern dataverksamhet omfattar sak-, person- samt ren förmögenhetsskada. Detta innebär att man i skaderegleringen ej behöver klassificera skadan såsom tillhörande en av dessa skadetyper.

När försäkringen gäller

Med ändring av 3.2 (När försäkringen gäller) i Kap 3, gäller försäkringen endast för skada som inträffar under den tid försäkringen är i kraft och som upptäcks inom två år efter det att felet eller försummelsen som föranlett skadan begåtts.

Utöver de undantag som finns i ”Ansvarsförsäkring för rörelse” tillkommer undantagsvillkor som avspeglar de risker som Trygg-Hansa inte vill försäkra och som är utmärkande för den verksamhet som datakonsulten arbetar i.

Undantag

Med tillägg till 3.7.10 (Undantag) i Kap 3, gäller försäkringen inte för

- skadeståndskrav som den försäkrade vid försäkringens tecknande insåg eller borde ha insett skulle komma att framställas
- skada som är en följd av att uppdrag eller leverans eller del därav inte utförts eller redovisats inom tid som avtalats
- skada som är en följd av att avtal mellan den försäkrade och uppdragsgivaren upphävts
- skadeståndskrav i den mån kravet inte hade kunnat göras gällande om den försäkrade hade åberopat ansvarsbegränsning enligt avtal eller författning
- skada orsakad genom patentintrång, varumärkesintrång, intrång i upphovsrätt eller intrång i rätt till kretsmönster för halvledarprodukter» skadeståndskrav som grundas på eller är en följd av den försäkrades insolvens
- skada som uppkommit på grund av att den försäkrade inte kontrollerat och dokumenterat att program, system och maskinvara är funktionsdugliga i beställarens verksamhet och att därför eventuella fel inte åtgärdats före leverans.

– Den första punkten ger uttryck för grundläggande försäkringsrättsliga principer om att försäkringen endast omfattar skador som inträffar under försäkringsperioden. Försäkringstagaren får inte ha insikt om några skadeståndskrav.

– Andra punkten undantar dålig planering och leveransförseningar.

– Tredje punkten undantar ersättning för skadestånd i anledning av hävningen.¹⁵⁹

– Fjärde punkten handlar om att försäkringstagaren skall åberopa ansvarsbegränsningar.

¹⁵⁹ 67 § KöpL. ger de generella principerna för skadeståndets beräkning.

- Den femte punkten undantar immaterialrättsliga fel samt försäkringstagarens insolvens.
- Den sista punkten kan ses som ett grundläggande krav på ett fackmannamässigt utfört arbete. Att inte kontrollera och dokumentera ett system i beställarens verksamhet och se till att det är funktionsdugligt, kan inte anses som ett sådant väl utfört arbete.

Här anser jag att det kan uppkomma ett tolkningsproblem när man skall fastställa innebörden av begreppet ”funktionsdugliga”. Utgångspunkten torde i alla fall vara kravspecifikationen där leveransens krav på funktion finns specificerade.

6.7.3 Sakskada

Med ändring av undantaget i 3.7.10.10 (Skada på egendom som hyrs, transporteras m m) i Kap 1, gäller försäkringen för skada på kunds egendom som den försäkrade lånar eller nyttjar vid utförandet av uppdrag för kunden.

Eftersom det ställs krav på att datakonsulten skall kontrollera och dokumentera att det beställda systemet fungerar i beställarens verksamhet, skulle ett undantag som tar sikte på sådana skador vara i strid med de krav som ställs på datakonsulten.

22.4 Sammanfattning

Trygg-Hansas försäkring omfattar de skadetyper som en datakonsult kan orsaka kontraktspart. Försäkringen bjuder inte på några stora överraskningar när det kommer till omfattning och undantag. De villkor som försäkringstagaren särskilt bör uppmärksamma är undantaget i 3.7.10, punkten 2: ”skada som är en följd av att uppdrag eller leverans eller del därav inte utförts eller redovisats inom tid som avtalats” samt punkten 6: ”skada som uppkommit på grund av att den försäkrade inte kontrollerat och dokumenterat att program, system och maskinvara är funktionsdugliga i beställarens verksamhet och att därför eventuella fel inte åtgärdats före leverans”.

Det är en stor skillnad i hur detaljerade bedömningarna är av de presumtiva försäkringstagarna som Chubb och Trygg-Hansa gör. Chubb gör en grundlig undersökning och avkräver kunden omfattande uppgifter om sin verksamhet. Trygg-Hansa å sin sida efterfrågar uppgifter om hur länge försäkringstagaren varit verksam, storleken på verksamheten och datakonsultens utbildning men har inget krav på att försäkringstagaren skall använda sig av standardavtal. Att göra en grundlig riskinventering är självfallet positivt men hur stor betydelse en sådan undersökning har på skaderegleringen är jag inte rätt man att svara på. Enligt Ullman tycks inte motsägelsefulla, otydliga eller ofullständiga standardvillkor förorsaka några större skaderegleringsproblem hos försäkringsbolagen.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Ullman. Försäkring och ansvarsfördelning, s. 103.

Del II Praktisk inblick

23 Pantburksmaskinen¹⁶¹

Nedan följer en beskrivning av ett verkligt skadeärende. Sedan den nedanstående skadan utreddes i början på 2000-talet har bolaget förändrat sina försäkringsvillkor för den aktuella typen av försäkringar och bolagets nuvarande syn på denna typ av skador återspeglas ej av nedanstående referat.

Ett försäkringsbolaget X (FB) hade fått in ett krav på att utreda om de av företaget Y (FT) tecknade försäkringarna omfattade ett skadeståndskrav som riktats mot företaget. De försäkringar som var aktuella var en ansvarsförsäkring med tilläggsförsäkringen IT-konsult. Försäkringstagaren som fick ett skadeståndskrav riktat mot sig är en elektroniktillverkare som både utvecklar och tillverkar elektroniska produkter.

23.1 Sakomständigheter

FT hade fått i uppdrag att utveckla samt tillverka programvara för pantburksmaskiner där programvaran hade i uppgift att rapportera hur många burkar som pantats. Pantburksmaskinerna skulle placeras ut bland bl.a. livsmedelsbutiker runt om i Sverige. Maskinen fungerade så att när kunden pantat sina burkar, ett tillgodokvitto på panten skrevs ut till kunden samt att programvaran i själva pantburksmaskinen via en modemlinje skickade information till ett annat företag om hur många burkar som hade pantats. Eftersom Sverige är ett land med stora avstånd med både storstad och glesbygd innebär detta att telefonlinjerna är av olika kvalitet. I storstaden är telefonkablarna uteslutande nedgrävda i marken där vädrets makter har ringa påverkan medan de på landsbygden i många fall är luftburna; detta innebär att risken för skador på kablarna är större. Slutsatsen vad gäller telefonkablarna är att det föreligger en skillnad i kvalitet vilken i praktiken kan medföra lägre hastigheter för datatrafik eller i sämsta scenario, avbrutna samtal.

När maskinerna sedan installerats hos kunderna (kunderna K1 och K2 krävde senare skadestånd av FT) visade det sig att på de orter där telefonlinjerna var av sämre kvalitet uppkom det fel när det interna modemmet i pantburksmaskinerna skulle skicka information, via telefonlinjen, till företaget som är ansvariga för hanteringen av returburkar i Sverige. Vid vissa tillfällen stoppades överföringen vilket innebar att felaktig information skickades. Samtidigt brändes de skrivare som också fanns inbyggda i pantburksmaskinerna. Detta resulterade i att man var tvungen att utföra reparationer på plats samt att installera om programvaran (utbyteskostnad).

23.2 Skadelidande

¹⁶¹ Besök hos Crawford and Company Göteborg, sept. 2004. Crawford har reglerat skadan för försäkringsgivaren Chubb.

Med anledning av det inträffade inkom två stycken krav till försäkringsbolaget. De skadelidande var beställare av pantburksmaskinerna. Det första kravet som kom från K1 löd på 705 000 kr och det andra kravet som kom från K2 var betydligt högre, 3,6 miljoner kr. Grunden till de båda kraven var att det var fel i det återställningsprogram som skulle se till att överföringen skulle börja om från rätt punkt om det skedde ett avbrott.

23.3 Skadan

Den skada som de skadelidande ansåg sig ha drabbats av var framför allt utebliven intäkt då man ej fått betalt från det bolag som handhar retursystemet i Sverige. Skadan klassificerades som ekonomisk följdskada av sakskada (förmögenhetsskada). Detta eftersom de trasiga skrivarna var en sakskada men kostnaden för reparation av dem var försumbar i relation till den uteblivna intäkten. Man hävdade också att incidenterna innebar förlorat anseende men då detta ej täcks av de aktuella försäkringarna utreddes denna skada ej.

23.4 Skaderegleringen

Värt att notera är att företaget som tillverkat programvaran inledningsvis ansåg sig själva kunna ta på sig ansvaret för skadorna eftersom man ”nog tyckte att så skulle det vara”. Det första man konstaterade i utredningen var att bolaget gjort felsökning under testningen av programvaran. Dock hade testerna utförts i en större stad i södra Sverige där man kan anta att kvalitén på telelinjerna i allmänhet är högre än på mindre orter. Felsökningen ansågs ändå vara adekvat och uppfylla de krav som man förväntas göra i branschen. När teknisk expert rådfrågades kom han fram till att det förelåg ett fel i den egenutvecklade programvaran. Något som vidare är intressant att uppmärksamma är att man ingått två stycken avtal; ett utvecklingsavtal samt ett tillverkningsavtal. Dock framkom det under utredningen att avtalen var bristfälliga i det avseendet att bilagor som skulle finnas inte fanns, samt att hela projektet visade prov på dålig kravspecifikation.

23.5 Utgången

Den slutsats som försäkringsbolaget kom fram till var att felet bestod i en bugg som skadar hårdvaran och som medföljde stopp i kommunikationen. Försäkringsbolaget kom vidare fram till att försäkringstagaren utfört erforderliga felsökningar mot beaktande vad som var kutym i branschen. Tyvärr redovisas inte om försäkringsersättning betalades ut för skadan.

24 Ett typiskt skadefall hos Chubb¹⁶²

24.1 Från uppgång till fall

Följande IT-projekt är uppdiaktat men visar översiktligt hur ett IT-projekt kan utvecklas till ett försäkringsärende.

¹⁶² Stolpar till skada. Internt material som erhållits från Chubb vid möte 18/11-04.

1/4 – 04 En överenskommelse mellan dataföretaget Alfa och kunden, kommunen Beta avtalas. Avtalet gäller ett utvecklingsavtal avseende datastöd till handläggare. Budgeten för projektet är satt till 9 miljoner kr. och arbetstiden är beräknad till 10 000 timmar (fast pris). Projektet beräknas slutföras 1/9 – 05. Vad gäller själva avtalet så träffas inget separat avtal för en eventuell begränsning av dataföretaget Alfas ansvar vid ett avtalsbrott, försening eller dylikt. För parterna innebär detta att de för branschen ”Allmänna avtalsbestämmelserna” (ex. Avtal 90) blir tillämpliga på projektet.

1/8 – 04 Vid detta datum har både budgeten på 9 miljoner och arbetstiden på 10 000 timmar överskridits. Alfa erbjuder sig att fortsätta projektet på löpande räkning.

1/2 – 05 Kommunen har fortlöpande under arbetets gång betalat fakturorna för det löpande arbetet som Alfa utfört. Dock börjar man tycka att projektet drar ut på tiden och att Alfa inte förstår ”vad man vill”.

1/5 – 05 Parterna bestämmer sig för att träffas och vid ett möte beslutar man att Alfa skall slutföra projektet. Man bestämmer sig också att ett fast pris skall offereras för resterande del av arbetet. Vid denna tidpunkt har budgeten överskridits med 10 miljoner kr.

1/6 – 05 Alfa kontaktar kommunen med ett förslag till slutprodukt men har samtidigt frågor som kommunen behöver svara på. I detta skede fortsätter Alfa projektet med frågor obesvarade, således fortgår deras arbete ”på egen risk”.

1/9 – 05 Kommunen häver avtalet och åberopar leveransbestämmelserna i de ”Allmänna avtalsbestämmelserna”; grunden är försening.

24.2 Skaderegleringen

Alfa tar kontakt med sitt försäkringsbolag för att om möjligt kunna ingå en förlikning. Kommunen å sin sida vill ha tillbaka sina pengar för betalade fakturor för det löpande arbete som Alfa utfört. Dessutom vill man ha ersättning för kostnad för externa konsulter, egna ökade kostnader samt att man yrkar på skadestånd för den uppkomna förseningen (avtalsbrott). Alfa tror att deras försäkring ”Chubb: Errors & Omissions” skall täcka kraven.

Alfas ansvarsförsäkring för ren förmögenhetsskada gäller för den skadeståndsskyldighet som uppkommit gentemot kommunen för den skada kommunen drabbats av till följd av projektet. De fakturor för utfört arbete m.m. som Alfa riskerar att behöva återbetala till kommunen, och som således ej är en kostnad/skada som drabbat kommunen, omfattas inte av försäkringen. Försäkringen gäller inte heller för den försening eller överskridande av leveranstid som skett då allt tyder på att förseningen är en följd av felaktig bedömning eller planering.

Det som sedan sker är att projektet hänskjuts till ett skiljemannaförfarande (som stipuleras av avtalet). Om man vid skiljemannaförfarandet kommer fram till att dataföretaget Alfa är skadeståndsskyldigt för de skador som åsamkats kommunen, så täcker försäkringen detta.

25 Ytterligare exempel

När det rör sig om fel och försummelse vid datakonsultverksamhet kan stora belopp stå på spel. I många fall är det komplexa system som ska levereras och som utgör kärnan i kundens verksamhet. För att åskådliggöra vilken typ av scenarion som kan bli aktuella kommer jag nedan att kortfattat redogöra för försäkringsfall där försäkringstagaren utnyttjat Chubbs försäkring, "Errors & Omissions".¹⁶³ Sammanställning är inte på något sätt uttömmande utan skall endast ses som en exemplifiering på möjliga skadetyper och de kostnader som kan hänföras till fel eller försummelse.

1. Kunden betalade försäkringstagaren i förskott för att han skulle utveckla ett system för att hantera kundens nätverk. Försäkringstagaren lyckades dock inte att leverera ett system som uppfyllde kontraktsspecifikationerna. Försäkringen täckte skadan och 11 miljoner kr. betalades ut i skadeersättning.
2. Försäkringstagaren hade kontrakt på att utveckla och installera två automatiserade datorprogram för att sköta lagerförteckning, distribution samt påfyllning i en verksamhet som sysslade med distribution av videoband. Försäkringstagaren kunde inte leverera produkten på i kontraktet uppställda datum samt, att när produkten väl levererades var den inte enligt specifikationerna i kontraktet. Skadeersättning på 3,5 miljoner utbetalades.
3. En försäljare av datormjukvara sålde uteslutande försäkringstagarens patentskyddade hård- och mjukvara. Försäljare krävde ersättning för förlust i näringsverksamhet eftersom den levererade mjukvaran inte fungerade enligt specifikationerna och att den innehöll "buggar". Skadeståndsanspråket uppgick till 7 miljoner kr. Ingen ersättning betalades ut då försäkringstagaren endast hade en allmän ansvarsförsäkring.
4. Den försäkrade sålde ett faktureringsystem för företag via en distributör. System var utvecklat för mindre företag med få användare och inte för vanligtvis stora företag i telekomindustrin som den svarande skulle använda systemet i. Svaranden påstod dock att system skulle vara tillräckligt för hans ändamål (och således hävdade att han inte fått vad som utlovats). En stämning p.g.a. kontraktsbrott upprättades och ett skadestånd på 7 miljoner kr. utkrävdes. Utgången ej redovisad.
5. Käranden köpte ett grundläggande ordersystem som inkluderade hård- och mjukvara och som skulle utvecklas av den försäkrade. P.g.a. samverkansproblem försenades leveransen till en punkt där systemet aldrig togs i bruk. Utgången ej redovisad.
6. En producent av halvledare levererade material till en tillverkare av PC-hårdvara som skulle användas i bromssystem för tåg. Fastän tester utförts både av producent som tillverkare gick produkten sönder vilket resulterade i att bromssystemen stängdes av och tågen fick tas ur bruk. Det efterföljande skadeståndskravet täcktes av försäkringen.
7. Försäkringstagaren tillverkade digitala switchar och sålde tre stycken till en återförsäljare. Efter att ha använts i flera månader visade det sig att en switch var defekt vilket resulterade i att återförsäljaren förlorade miljoner i uteblivna intäkter. Försäkringen täckte en förlikning på flera miljoner som ingicks mellan parterna.

¹⁶³ Chubb. Errors & Omissions Claims Examples, s. 1-4.

- 8.** En halvledartillverkare levererade kretsar till ett företag som tillverkade röntgenutrustning för sjukvården. Erforderliga tester hade utförts av både kretstillverkare och tillverkaren av sjukvårdsutrustningen och produkten uppfyllde avtalad specifikation. Detta till trots så slutade en krets fungera efter installation. Skadeståndsanspråket uppgick till 3,5 miljoner och både material och reparationsarbete täcktes av försäkringen.
- 9.** Försäkringstagaren levererade ett mjukvarusystem som skulle kunna hantera åtminstone data från 200 st. PC-datorer. Leverantören av själva hårdvaran visade försäkringstagaren att så också var fallet. Köparen å sin sida använde systemet i flera månader och kopplade successivt in flera datorer. Fastän antalet datorer kraftigt understeg den utlovade kapaciteten på 200 st., accepterade systemet inte flera nya inkopplingar. Försäkringstagaren stämde p.g.a. av avtalsbrottet och försäkringen täckte rättegångskostnader och skadestånd på över 10 miljoner kr.
- 10.** Ett mjukvaruföretag stämde för kontraktsbrott, för att ha gett en felaktig bild av produkten samt bedrägeri när själva produkten ej uppfyllde specifikationerna i kontraktet. Kontraktet mellan mjukvaruföretaget (försäkringstagaren) och köparen innehöll en klausul som utslöt följdskada samt en begränsning av skadeståndet. Försäkringen täckte ett skadestånd på över 14 miljoner kr.
- 11.** En myndighet i en stad i England hade beställt ett program som skulle identifiera alla medborgare som skulle erlägga en särskild skatt. Ett företag som utvecklade datormjukvara anlätades men programmet lyckades inte utföra den specifika uppgiften. Detta innebar att staden först nästkommande år kunde inkassera skatteintäkter på 10,5 miljoner kr. Den uppkomna skadan var således utebliven ränta etc. Kontraktet mellan parterna innehöll en begränsningsklausul på 1,3 miljoner. Domstolen i England valde dock att utdöma ett skadestånd på motsvarande 32 miljoner. Försäkringen täckte skadeståndet samt rättegångskostnader på 3,5 miljoner kr.

26 Skada 1 Trygg-Hansa¹⁶⁴

26.1 Inledning

Försäkringsbolaget Trygg-Hansa står för ca 20 % av de i Sverige tecknade försäkringarna men av deras totala försäkringsstock utgör datakonsultförsäkringen för ren förmögenhetsskada endast 4 %. Enligt Lena Darin på Trygg-Hansas avdelning för speciallistskador har hon de år hon arbetat med denna typ av försäkring endast utrett två till tre skador om år.

26.2 Felprogrammering av ISDN-router

En datakonsult i Sverige hade installerat en ISDN-router¹⁶⁵ hos en kund. Kunden gjorde senare en reklamation med titeln ”På utfört arbete, datautrustning felaktigt installerad”. Det belopp som kunden reklamerar är på 47 175 kr. Datakonsulten har i anslutning till den av kunden reklamerade arbetet lämnat in en skadeanmälan rörande ”Ansvarsförsäkringen ren förmögenhetsskada –datakonsulter”. I skadeanmälan har datakonsulten under rubriken ”Närmare redogörelse för skadefallet” endast skrivit ”Felprogrammering av ISDN-Router.” Vidare innehåller skadeanmälan väldigt lite information om själva skadefallet. Som ansvarig för skadan anser sig datakonsulten själv vara och att den skadelidande kunden ej genom egen oförsiktighet medverkat till skadan.

I sitt svar till datakonsulten med anledning av dennes skadeanmälan genmäler Trygg-Hansa att skadehändelsen i och för sig omfattas av ansvarsförsäkringen. Försäkringen gäller enligt det tecknade försäkringsvillkoret med en självrisk om 18 000 kr. och ett försäkringsbelopp om 1 milj. kr. Eftersom uppgifterna i skadeanmälan var knapphändiga önskar skaderegleraren att få kompletterande uppgifter. De specifika frågor som ställs till datakonsulten är:

- ”1. Av anmälan framgår att kravet 47 175 kr. har sin grund i en felprogrammering. Förklara närmare vad som hände i Ert konsultuppdrag hos kunden.
2. Berodde felet på att Ni inte kontrollerat att ISDN-routern var funktionsduglig i kundens verksamhet?
3. Vad avser det krav mer specificerat, som kunden har mot er?”

Dessutom önskar sig försäkringsbolaget ta del av det uppdragsavtal med ansvarsbestämmelser som är upprättat mellan parterna.

När jag tog del av skadeärendet hade ovanstående kompletterande frågor om själva skadeärendet ej besvarats av datakonsulten, trots att över ett halvår hade förflutit. Lena Darin på Trygg-Hansas avdelning för specialistskador-företag tillade också att företag då och då har dålig kontakt med försäkringsbolaget vid försäkringsutredningen. Att inte medverka i försäkringsutredningen är ett brott mot försäkringens stadga om en ”skyldighet att lämna

¹⁶⁴ Besök hos Trygg-Hansa Stockholm, 18/11-04.

¹⁶⁵ ISDN, Integrated Services Digital Network, Datautrustning för kommunikation, tar emot och skickar datainformation (ettor/nollor).

upplysning”¹⁶⁶ och kan medföra skäligt avdrag på försäkringsersättningen. Som en egen kommentar till skadeärendet är att försäkringstagaren har en felaktig uppfattning om vad försäkringen täcker. I detta fall är det mycket svårt att bilda sig en uppfattning om dels själva händelseförloppet, vilken typ av skada det rör sig om och dels vilka inskränkningar som parterna har sinsemellan (i ett eventuellt uppdragsavtal). Rent begreppsmässigt omfattas inte rena reklamationer av ansvarsförsäkringen (”skada på levererad egendom”). Fråga två har ett direkt samband med undantaget i 3.7.10 p.5 i Trygg-Hansas försäkringsvillkor för datakonsult.

¹⁶⁶ Försäkringsvillkor 3.12.2. Trygg-Hansa Ansvarsförsäkring för rörelse.

27 Skada 2 Trygg-Hansa¹⁶⁷

27.1 Förlorad data och utebliven backup

Företaget datakonsult säljer tjänster som består i att sälja, administrera och övervaka kunders datasystem, särskilt vad gäller olika backuplösningar. Den skadelidande kunden hade av datakonsulten köpt tjänsten att denne skulle ansvara för och utarbeta rutiner för kundens säkerhet vad gäller kommunikation, nätverk och backup. I sin redogörelse av skadan som skett hos en av datakonsultens kunder säger företaget att en hårddisk av totalt 10 kraschade och när data på denna skulle återställas kraschade hela Raidsetet.¹⁶⁸ Ingen backup hade tagits enligt gällande backupregler vilket resulterade i att kunden förlorade all data som fanns lagrad på hårddiskarna. I ett försök att rädda informationen på hårddiskarna tillkallades tekniker från IBM men de kunde inget göra för att rädda informationen. Eftersom informationen var mycket värdefull för kunden togs kontakt med ett företag i Norge som specialiserar sig på att rädda havererade hårddiskar. Företaget Vogon International i Oslo lyckades att återskapa den förlorade datainformation och kundens alla dokument kunde räddas. Den totala kostnaden för återställning av data samt återställningskostnad uppgår till 155 770 kr.

I skadeutredningen uppger Trygg-Hansa att skadehändelsen i och för sig omfattas av ansvarsförsäkringen ren förmögenhetsskada – datakonsulter. Försäkringen gäller enligt villkoret med en självrisk om 18 000 kr. och ett försäkringsbelopp om 500 000 kr. I sin reglering ansvarsskadan önskar försäkringsbolaget ytterligare information. Det krav som riktats mot försäkringsbolaget på 155 770 kr. har sin grund i att en disk kraschade och att backup saknades. Frågorna som ställdes till datakonsulten var följande:

- ”1. Av vilken anledning missade Er personal att ta en backup?
2. Varför kraschade disken? Berodde det på att Ni inte kontrollerat att Raidsetet var funktionsdugligt i kundens verksamhet?”

Vidare vill försäkringsbolaget ta det av det uppdragsavtal och ansvarsbestämmelser som är upprättat mellan datakonsulten och kunden ifråga.

I sitt svar till försäkringsbolaget uppger datakonsulten följande:

- ”1. Det fanns backup på ca 75 % av väsentlig data på hårddiskarna vilken kunde återställas dagen efter kraschen. De återstående 25 % kunde inte återfinnas på någon backup som skapats de senaste 14 dagarna för kraschen. Skälet till detta var att data bytt lagringsplats samt att datakonsultens anställda missat att uppdatera programvaran mot bakgrund av denna förändring. Orsaken till att programvaran inte uppdaterades var att ordinarie person var sjuk och att vikarien missat denna information.
2. Utformningen av systemet var sådan att det fanns två Raidset där ett var för operativsystem/program och ett för användardata. Raidsystemet för användardata slutade att fungera i och med ett planerat byte av en hårddisk som ett par dagar tidigare visat sig vara trasig. Den aktuella hårddisken byttes genom att servern stängdes av,

¹⁶⁷ Besök hos Trygg-Hansa Stockholm 18/11-04.

¹⁶⁸ RAID, Redundant Array of Independent Disks, Ett system för att lagra data snabbt och/eller säkert genom att flera hårddiskar.

hårddisken byttes och servern startades om på nytt. Under bytet rapporterades inga fel och man påbörjade ett återskapande av backup på datan. Det visade sig dock att ingen information kunde hittas på diskarna och experter från IBM tillkallades. Enligt dem var den enda lösningen att från grunden återskapa data på diskarna. Varken datakonsulten eller IBM fann någon förklaring till haveriet. Ett dylikt byte av en hårddisk brukar inte resultera i att hela Raidsetet kraschar.”

När det gäller gällande uppdragsavtal samt ansvarsbestämmelser meddelar datakonsulten att det inte finns några skriftliga dokument. Deras samarbete har pågått sedan i slutet av 1970-talet och deras uppdrag hos kunden utföres mot en timtaxa. Vid muntliga, icke protokollförda samtal överenskomms för 1,5 år sedan att datakonsulten skulle vara kundens ”datacentral” och skulle ansvar för framtagandet av riktlinjer och genomförandeplan för backuptagningsrutiner. Datakonsulten hade ansvaret att backup togs vid en speciell nattkörning. Rutinerna har således fungerat väl förutom detta tillfälle som inträffade p.g.a. att data bytte plats samt att ordinarie personal var sjuk.

I anledning av ovanstående redogörelse från datakonsulten har ytterligare underlag efterfrågats.

”3. Hur mycket skulle ni ha debiterat kunden för den backupkörning, som aldrig gjordes och som fick återskapas?

4. Mot bakgrund att Ert avtal med kunden är muntligt, vill vi ha en redovisning från kunden, om vad de anser ingår i avtalet med Er samt vilken grunden är för sitt ersättningskrav mot Er.”

Datakonsulten svarar:

”3. Datakonsulten har två konsulter som jobbar heltid hos kunden och har hand om kommunikation, säkerhet, backuper, värddatordrift, projektledning m.m. Han kan inte uppskatta denna kostnad såsom frågan är ställd.

4. I ett dokument med titeln ”Ansvarsfråga gällande PC/Server backup på X AB” utställt av datachef hos skadelidande kund står det att kunden har valt att lägga ut ansvaret på backup och backuprutiner på extern konsultfirma. Vi har valt datakonsulten att sälja, installera samt administrera och övervaka vår backuplösning. Kunden förlitar sig därför på datakonsulten när det gäller det totala ansvaret för hela kundens PC/Server backup.”

När detta skrivs har skaderegleringen inte avslutats.

28 Uppmärksammade IT-skador i pressen

I många fall hanteras havererade IT-projekt diskret mellan parterna eftersom man är mån om företagets goodwill och renommé. I vissa fall uppmärksammas dispyterna av media, kanhända ligger en hel del grävande journalistik bakom artiklarna eller så är det helt enkelt någon av parterna som tröttnat och som hämnd eller för att sätta press på sin motpart, läcker uppgifter till pressen. I fallet med Tieto Enator stämde datakonsulten i TR.

28.1 *Intentia*

Detta var något som IT-företaget Intentia fick erfara när bygghandelskedjan Woodys brutit sitt avtal med bolaget. Woodys moderbolag Interpares har dragit ärendet till skiljedom mot bakgrund av att ett företag i koncernen anser sig ha förlorat 7 miljoner kronor på en pilotinstallation som Intentia utfört vilket resulterade i att koncernbolaget tvingades att inhandla ett nytt affärssystem (ERP¹⁶⁹) för ytterligare 1,5 miljoner kronor. Bakgrunden var ett otydligt avtal/överenskommelse där Intentia ville ha extra betalt för att montera ihop de delar som koncernbolaget förmodade ingick i affären. Moderbolaget vägrade att betala vilket resulterade i att bolagen kom på kant med varandra. Intentia å sin sida hävdar att ansvaret ligger på beställaren som vid upphandlingen inte tog hänsyn till den varierande verksamhet som koncernbolaget uppvisade. Stämningen är på de 20 miljoner kronor som Interpares betalade i licensavgifter.¹⁷⁰

Intentia var återigen i rampljuset när man stämde på 83 miljoner kronor av stålgrossisten Norskt Stål. Enligt Norskt Stål hade Intentia levererat saker företaget inte ville ha men inte det man skulle. Problemen började när företaget skulle byta ut sitt affärssystem i första hand för att undvika problem inför övergången till år 2000. Det levererade affärssystemet fungerade inte som det skulle och efter en uppgradering hade systemet inte den funktionalitet som Norskt Stål efterfrågade.¹⁷¹ Bolagen ingick senare en förlikning med hemligt innehåll.

28.2 *Tieto Enator*

En annan stor upphandling som har uppmärksammats är den mellan Stockholm stad och datakonsulten Tieto Enator. Stockholms stad stämde datajätten på 73 miljoner kronor och enligt Dagens Nyheter är det första gången i Sverige som en kund stämmer en leverantör i TR av den orsaken att man är missnöjd med ett datasystem. Stämningen har sin upprinnelse i Stockholms stads upphandling av ett Internetbaserat bokningssystem för turismen i staden. Bakgrunden är den att år 1996 fick datakonsulten Cap Gemini i uppdrag att utveckla ett sådant system och man tog fram en detaljerad kravspecifikation för projektet. Prislappen ansågs dock för hög och Tieto Enator fick i uppdrag att för en betydligt lägre summa utveckla systemet (10 miljoner kronor). Innan själva utvecklandet börjat uppstod meningsskiljaktigheter, bl.a. skulle den enkla kravspecifikationen successivt framväxa under arbetets gång och där beställaren efter en tid minskade sitt engagemang; en grogrund för

¹⁶⁹ Enterprise Resource Planning. Ett datasystem som möjliggör för företaget att med utgångspunkt i en databas, hantera alla företags funktioner, från löner till orderhantering.

¹⁷⁰ Nyhetsbyrån Direkt, 2004-04-02. Intentia krävs på 20 Mkr av missnöjd kund.

¹⁷¹ Dagens Industri, 2004-05-04. Missnöjd kund stämmer Intentia på 83 miljoner kronor.

problem. När projektet drog ut på tiden började pajkastningen. Tieto Enator hävdade att beställaren hela tiden krävde nya funktioner som man inte kommit överens om vilket resulterade i att man var tvungen att byta ut hårdvara och mångdubbla databeräkningskraften. Beställaren hävdade för sin del att datakonsulten använt sig av inkompetenta projektledare och att man grovt underskattat projektets utmaningar. I slutet på år 1999 hade kostnaderna sprungit iväg till över 20 miljoner och Stockholms stad vägrade att betala ytterligare fakturor. Detta resulterade i att parterna i september satte taket för projektets slutförande till 14 miljoner kronor till. Leveransen av systemet skulle ske i november men det var först efter årsskiftet som en basversion levererades med efterföljande påbyggnader under våren 2000.

I inlagan till Stockholms tingsrätt har Stockholms stad bifogat en intern rapport från Tieto Enator där datakonsulten själv dömer ut systemet 12 dagar före leveransdatumet. Systemet var så segt att det knappt gick att använda och det maximala antalet användare som systemet kunde hantera samtidigt var mellan 10-20 mot det i avtalet specificerade 225. Enligt juristen på det dotterdotterbolag (Bokser) som driver processen har datakonsulten agerat grovt vårdslöst och ett fungerande system har aldrig levererats. I stämningsansökan kräver bolaget 57 miljoner kronor i ersättning som senare reviderades till att även omfatta 12,5 miljoner för ”ytterligare skada” samt ”indirekt skada” på 10 miljoner. Bokser var vid stämningens inlämnande vilande, verksamheten har avvecklats och affärssystemet har åkt i papperskorgen. Bolaget har i sin tur fått skadeståndskrav från andra aktörer som skulle använda sig av bokningssystemet. Tieto Enator kommenterar stämningen med att det är olyckligt att man inte kunnat komma överens med en kund och att problem har uppkommit p.g.a. bristande professionalitet hos båda parter.¹⁷²

29 Tendenser på försäkringsområdet

Efter enorma skador såsom 11 september-attackerna och nu senast orkanen Katrina har stora belopp betalats ut och i spåren av Katrina väntas ökade premier då skadorna uppskattas till 125 miljarder dollar varav 40-60 miljarder omfattas av olika försäkringar. Fastän knappt hälften av beloppen har belastat försäkringarna är kostnaderna stora, inte minst för återförsäkringsbolagen. Dagens samhälle blir bara mer och mer sårbart och det har vi att tacka den tekniska utvecklingen för. Många företag är beroende av informations teknologi i sin dagliga verksamhet och affärssystemen är ”rygggraden” i många bolag. Tack vare införandet av standarder som skall förenkla för både beställare och leverantörer kan vi se prov på en ständigt mer sund och mogen marknad. Man har lärt sig av ”IT-bubblans” härjningar som säkerligen för vissa fungerade som en väckarklocka och för andra som en oundviklig sanering av branschen. IT-branschen har mognat och kan knappast anses som ny men förändringarna går lika fort, om än snabbare, än vad de gjorde i dess barndom. Enligt Magnus Flyrin är det skadorna som driver försäkringsbolagens innovation. Försäkringsbranschen är som vilken bransch som helt vinstmaximerande och när skälighetsprincipen avskaffades år 1999 var det fritt fram att utforma premierna efter eget godtycke. Konkurrensen och information till försäkringstagarna skulle dock garantera att premierna inte blev oskäligt höga. Om så är fallet eller ej ligger utanför denna uppsats men tendensen är att premierna har ökat, i alla fall när det gäller konsumentförsäkringar.

¹⁷² Dagens Nyheter, 2000-02-03. Datajätte stäms av Stockholm.

30 Avslutande kommentarer och slutsatser

IT-avtal är en rättslig hybrid där teknisk kunskap om dels själva avtalsobjektet och dels kunskap om avtalskrivandet är av yttersta vikt för att om möjligt minimera de konsekvenser som blir aktuella vid ett kontraktsbrott. De faktorer som komplicerar vid avtal om tjänster som datakonsulter levererar är att själva produkten som regleras i avtalet framställas i ett senare skede vilket gör det svårt att sätta upp tydliga mål liksom att beräkna den risk som projektet utgör, exempelvis den tid som krävs för arbetets slutförande. Att beräkna risker är en del av vad som menas med försäkringsteknik och för att kunna åstadkomma en korrekt premiebedömning måste försäkringsbolagen bilda sig en uppfattning om försäkringstagarens verksamhet. Försäkringsbolagen utför en riskinventering av försäkringskunden och analysen av de i uppsatsen förekommande försäkringsbolagens bedömningar visar på en stor skillnad i den information som man efterfrågar. Enligt min mening är Chubbs försäkringsskydd mera omfattande än Trygg-Hansas vilket i sin tur kan vara ett skäl till att man efterfrågar olika mycket information. Hur stor betydelse denna skillnad har i skaderegleringen har jag inte undersökt men beträffande otydliga avtal har liknande undersökningar pekat på en liten betydelse i själva skaderegleringen. Vikten av ett bra avtal och överenskommelser kan inte poängteras nog. Detta är något av ett mantra som jag har stött på både i min kontakt med praktiker och i det material som jag tagit del av i mitt uppsatsskrivande. Att få en möjlighet att granska den presumtive försäkringstagarens avtalsskrivande torde då vara ett gyllene tillfälle att uppskatta risken för ett försäkringsfalls inträde.

Det försäkringsskydd som ter sig naturligt för en datakonsult skall omfatta skador som är omfattande och oförutsedda; skador som han orsakar av vårdslöshet och som får stora konsekvenser för verksamheten. De i uppsatsen behandlade försäkringslösningarna omfattar person-, sakskada- samt ren förmögenhetsskada som datakonsulten orsakar kontraktspart i utförandet av sina tjänster. Det är sålunda undantagsvillkoren i försäkringen som begränsar försäkringsskyddet. Motviljan att försäkra rent affärsmässiga risker har och är i viss mån ett signum för ansvarsförsäkringen. Betydelsen av att kommersiella risker inte skall vara försäkringsbara har på senare år minskat men exempelvis det köprättsliga ansvaret har ändå inte ansetts kunna försäkras genom en ansvarsförsäkring. Tolkningen av Chubbs försäkringsvillkor visar dock på att skador på både levererad egendom samt s.k. vårdskador omfattas.

Det tydligaste undantaget i de försäkringsvillkor som behandlats i uppsatsen är att försäkringarna inte omfattar själva utvecklingsfasen där Chubbs försäkring träder ikraft först efter leveransen godkänts av kunden. Undantag i Trygg-Hansas försäkring som särskilt bör belysas mot bakgrund av utpräglade problem i branschen är att skador som beror på leveransförsening och otillräcklig kontroll av produkten i beställarens verksamhet inte omfattas. De två behandlade försäkringarna utgör exempel på vitt skilda sätt att utforma försäkringsvillkor. Deras karaktär och utformning speglar de rättssystem som de vuxit fram i; Trygg-Hansas försäkring i en svensk rättskultur där kopplingen mellan skadeståndsrätt och försäkringsrätt är stark samt en central HD. Detta skall jämföras med amerikansk rätt där kontraktsrätten är central och där federal lag skall ställas mot lagar i de enskilda staterna. Skillnaderna avspeglas också i utformningen av villkoren där man i Sverige undviker att detaljreglera eftersom man vid oklarheter har en omfattande tolkningspraxis att falla tillbaka på. I den amerikanska rätten utgår man mycket starkare ifrån den bokstavliga avtalstexten vilket innebär att andra tolkningsmetoder för att fastställa partsviljan får en underordnad

betydelse. Konsekvensen blir att det är särskilt viktigt med tydliga och välformulerade försäkringsvillkor.

Under uppsatsskrivandet visade det sig att i ett fall hade datakonsulten inga som helst betänkligheter att ta på sig ett ansvar och kompensera sin kund, oavsett försäkringsutredningens utfall. Jag kan bara spekulera i orsaken men vanligt sunt handelsbruk i kombination med goodwill-aspekter hade nog en avgörande betydelse. Om detta är ett isolerat fall vet jag inte men artiklar om hästhandel och stämningar mot datakonsulter tyder på att branschen inte är helt fläckfri; men säg den bransch som är det?

Tolkningen av försäkringsvillkor är en viktig del i försäkringsrätten och utgångspunkten är att man skall tolka det uttryck som man är oense om i ljuset av hur det uppfattas i allmänt språkbruk. I vissa fall är en språkinriktad tolkningsmetod ej tillräcklig utan man får tillämpa en branschinriktad tolkningsmetod. Försäkringsvillkor kan vara ett sådant fall och facktermer skall enligt exempelvis Hellner tolkas i enlighet med deras fackmässiga betydelse och oavsett hur en osakkunnig försäkringstagare skulle uppfatta dem. IT-försäkringar är i synnerhet en sådan försäkringstyp där en branschinriktad tolkningsmetod fyller sitt syfte. Den s.k. oklarhetsregeln är en tolkningsmetod som ibland framhävts som lämplig vid tolkningen av försäkringsvillkor. Principens betydelse har dock varit begränsad vid företagsförsäkringar då den har ansetts som subsidiär till andra tolkningsmetoder och i och med HD: s dom i NJA 2001 s. 750 har betydelsen minskat än mera.¹⁷³ Vid tolkningen skall man utöver hänsyn till ordalydelse, beakta klausulens syfte, försäkringens och kundkretsens art, traditioner när det rör sig om formuleringar, anslutning till lagens uttryckssätt, vedertagen praxis samt vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering.

Ansvarsförsäkringarna för datakonsulter omfattas person-, sakskada- samt ren förmögenhetsskada. Detta innebär att i den praktiska tillämpningen av försäkringarna uppkommer det ingen gränsdragningsproblematik. Dock anser jag att det teoretiskt sett är en intressant fråga som får en betydelse för andra försäkringslösningar. De av mig kallade "IT-skador" är sådana skador som uppkommer i en miljö där skadeobjekten i många fall utgörs av digital information som varken är fysisk eller på annat sätt förnimbar av människans sinnen. Informationen eller data kan i många fall vara av ett mycket stort ekonomiskt värde. De senaste årens utveckling i Sverige har pekat på ett utvidgat sakskadabegrepp Sakskadorna är fysiska skador på egendom, likaså om en egendom försämras genom att dess funktion förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad. Ren förmögenhetsskada definieras som en ekonomisk skada utan samband med person- eller sakskada.

Är då dessa definitioner gångbara när man talar om "IT-skador"? Ett fysiskt skadebegrepp kan inte anses som lämpligt för exempelvis vissa typer av skador på datorer och datainformation. Det kan då vara mera lämpligt med ett mera funktionalistiskt synsätt. Om en hårddisk fysiskt skadas anses skadan på själva hårddisken som en sakskada och om informationen/data på disken försämras eller förloras anses den som en efterföljande ersättningsbar förmögenhetsskada. Om ett programmeringsfel skulle innebära en försämring eller förlust av informationen på hårddisken skulle skadan anses som en ren förmögenhetsskada. Sammanfattningsvis så beror bedömningen på vilket sätt informationen har skadats, dvs. vilket handlande som har föregått själva skadan.

¹⁷³ I konsumentförhållanden är oklarhetsregeln lagfäst, 10 § Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

En avslutande reflektion som torde vara intressant att i framtiden behandla är vilken betydelse det får för skaderegleringen huruvida skadan regleras internt hos försäkringsbolaget eller utreds externt hos ett skaderegleringsföretag. Till skillnad från försäkringsbolaget som har en intern praxis och tradition till hjälp, har skaderegleringsföretaget uteslutande försäkringsvillkoren att utgå ifrån.

31 Källor och litteratur

1. Offentligt tryck

Prop. 1972:5. Skadeståndslag

Prop. 2003/04:150. Ny försäkringsavtalslag

SOU 1964:31. Skadestånd II Arbetsgivares och arbetstagares skadestånd m.m.

2. Litteratur

Bengtsson, B. Försäkringsrätt – några huvudlinjer, 6 uppl., 2004

Bengtsson, B. Försäkringsteknik och civilrätt, 1998

Bengtsson, B. Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande - Försäkringsskyddet, 1960

Bengtsson, B. & Strömbäck, E. Skadeståndslagen – en kommentar, 2002

Bernitz, U. Standardavtalsrätt, 6 uppl., 1999

Brinnen, M. AVTAL 90 – Nytt standardavtal på ADB-marknaden. Institutet för
Rättsinformatik IRI-rapport 1992:3 Stockholms universitet.

Bryde Andersen, M. Lærebog i edb-ret, 1991

Christner, A. Kommentar till IT-branschens standardavtal, 1995

Dagens Industri. Debatt: It-kunder i alla läger – förenen eder! 2003-05-14

Dagens Industri. Debatt: Bättre it-upphandlingar sänker advokatkostnaderna. 2003-05-24

Dagens Industri. Debatt: It-branschen lever inte på att lura sina kunder. 2003-05-24

Dagens Industri. Missnöjd kund stämmer Intenia på 83 miljoner kronor. 2004-05-04

Dagens Nyheter. Datajätte stäms av Stockholm. 2000-02-03.

Dennerståhl, L. & Lindgren, U.B. Ansvarsförsäkring för företag, 2000

Dämvik, M. Skadeståndsansvar för fel i datorprogram. Institutet för Rättsinformatik IRI-
rapport 1991:2, Stockholms Universitet.

Faleborn, A. Allmänna försäkringsvillkor av år 1958 för ansvarighetsförsäkring,
(cit: Faleborn), 1958

Hellner, J. Försäkringsrätt, 2 uppl., 1965

Hellner, J & Johansson, S. Skadeståndsrätt, 6 uppl., 2000

Hult, P. Föreläsningar över försäkringsavtalslagen, 1936

Karlgren, H. Skadeståndsrätt, 5 uppl., 1972

Kleineman, J. Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart,
1987

Kleineman, J. Rådgivares informationsansvar – en probleminventering. SvJT 1998, s. 186.

Lindberg, A & Westman, D. Praktisk IT-rätt, 2 uppl., 1999

Lindell-Frantz, E. & Roos, C.M. Generös avtalstillämpning: om skadereglering i konsument- och företagsförsäkring, 1985

Nixon Peabody LLP - Attorneys at Law. Insurance Law Alert, December 2, 2003

Nyhetsbyrån Direkt. Intentia krävs på 20 Mkr av missnöjd kund. 2004-04-02

Radetzki, M. Orsak och skada: om tolkning av ansvarsbärande orsaksvillkor i avtal om egendomsförsäkring, 1998

Ramberg, J. & Hultmark, C. Allmän avtalsrätt, 5 uppl., 1999

Risk Management magazine, July 2002 issue

Roos, C.M. & Lagerström P. Företagsförsäkring: en försäkringsrättslig introduktion, 2 uppl., 1991

Sandgren, C. (red.) Kunskapsföretaget i ett rättsligt perspektiv, 1995

Smitt, R. m.fl. Databranschens standardavtal, 1992

Ullman, U. Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal, 1999

Ullman, U. Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen, NFT 3/1995

3. Rättsfall

NJA 1947 s. 400

NJA 1951 s. 765

NJA 1963 s. 683

NJA 1971 s. 502

NJA 1978 s. 628

NJA 1987 s. 692

NJA 1987 s. 835

NJA 1988 s. 408

NJA 1989 s. 773

NJA 1990 s. 80

NJA 1995 s. 505

NJA 1996 s. 68

NJA 2001 s. 750

NJA 2001 s. 878

HD: s dom, mål nr T 4136-0

4. Skadeförsäkringens Villkorsnämnd

SkVN 13/1967

SkVN 21/1969

SkVN 26/1972

SkVN 27/1974

SkVN 131/1981

SkVN 14/1983

SkVN 109/1983

SkVN 116/1988

SkVN 85/1990

5. Övriga källor

Allmänna bestämmelser för konsultuppdrag: ABDAKA-93

Avtal 90

Chubb. Errors & Omissions Claims Examples, Post date: 12/9/1997

Chubb. Electronic Products and Services Errors or Omissions Insurance (cit: Försäkringsvillkor Chubb). 2004

Chubb. Formulär för Ansvarsförsäkring ren förmögenhetsskada. Reviderad 2004-05-10

Chubb. Stolpar till skada

Chubb. Presentation av Magnus Flyrin & Elisabeth Kvarns, Stockholm. 2004-11-18

Chubb företagsförsäkring – fråga oss om vår specialiststrategi

Crawford and Company AB. Presentation av Martin Bondesson, Göteborg. Sept. 2004

Karnov

Nationalencyklopedin. Sysselsättning i IT-branschen i Sverige (utom handel),

http://80-www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=493738, 2005-09-18

Statistiska Centralbyrån (SCB), <http://www.scb.se>, 2005-09-18

Telelogic. Telelogic förbättrar integrationen mellan Telelogic och Mercurys produkter. News Release 4 okt. 2004, <http://www.telelogic.com>

Trygg-Hansa. Presentation av Lena Darin, Stockholm. 2004-11-18

Trygg-Hansa. Ansvarsförsäkring för rörelse. 2004

